

სკლის-მოწერა:

ტფილისს, «ივერიის» რედაქციაში მოქმედის ქუხაშვი, შიოგვის სასლების წყ-
მოდ, სასლი № 5.

ქუთაისს, ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიო-
თეკაში.

განცხადება მიიღებ ქართულსა და რუსულს
ენებზედ.

«ივერიის» ფასი

ერთი წლისა, გაგზავნილ ღირებულებ. 7 მ. —
სახვედრის წლისა . . . . . 3მ. 50კ.
თითო ნომერი . . . . . « 15კ.

თუ საჭიროება მოიხსნოს, რედაქცია გაასწო-
რებს და შეამოკლებს დასაბეჭდად გამოგზავნილ
წყობებს.

ს ა ზ ო ლ ი ტ ი კ ო და ს ა ლ ი ტ ე რ ა ტ უ რ ო გ ა ზ ე თ ი.

გამოდის ხუთშაბათობით

მსურველთ შეუძლიანთ გამოიწერონ «ივერია» პირ-
ველს მკათათვიდამ ვიდრე მომავალ პირველს იანვრამ-
დე. ფასი ნახევარ წლისა ს ა მ ი მან. და ათი შაური.
ტფილისში მცხოვრებთათვის ხელის-მოწერა მიიღე-
ბა უფ. ჩარკვიანის წიგნის მაღაზიაში, ქაშვეთის ქვე-
მოთ ღუქნებში, № 2. გარეშე მცხოვრებთათვის
ადრესი შემდეგია: Въ Тифлисъ, въ редакцію га-
зеты «ИВЕРІА».

პირად მოსალაპარაკებლად რედაქცია მიიღებს
ოთხშაბათობით დილის ათი საათიდან ვიდრე
შუადღის ორ საათამდე.

საძიებელი: I. საქართველოს მატრიანე.—II. საპოლი-
ტიკო მიმხილველ.—III. ორი დეჟი: «გნახევი სერგოო ივი-
ცრელს ღვრიდა...» და «მაშინ დეკსტრები სრულისამოთ-
ხო...».—IV. ცხადი და სიზმარი («ოგერიისადი» წერილი),
ბელგრადისა.—V. მგზავრის შენიშვნები (ახალქალაქიდან რ-
დაქანადე), ბერგლისა.—VI. ურწმუნო დეკო (ბეძეგე).

საქართველოს მატრიანე

„დროების“ კორექსიონდენტი აქჟემიდან იწერე-
ბს შემდეგს:

ზინგელს რიცხვში მარტის თვეს სამურწაყანო-
ში და აფხაზეთში იყო გამოცემული ბძანება, რომ
ახალი უფროსი სოხუმის სამხედრო მხრისა უფ.
ზოლკოვნიკი არაკინი მოდის ხალხის დასახედავით,
რათა შეისძინოს მათი თხავნა, რადგან ამ ომის დროს
ბუგრი შევიწროება დამართა ამ ქვეყანასა.

„ამიტომ ხალხი უნდა შეერიდეთ თავის საზო-
გადრობებში, და როდესაც მოვიდოდან თქმული ნახალ-

ნიკი, უნდა მოესვენება მისთვის თავის სათხოვარი
ანუ საჩივრები.

ზინგელი საზოგადოება, რომელიც დახვდა უფ.
არაკინს, როცა გამოვიდა მდინარე ინგურს, იყვნენ
მცხოვრებნი სოფლების: ცანდრეს, საბენას, დინა-
ზურგასა და ჭიბურხინჯის. ამით მოახსენეს უფ. არა-
კინს, რომ ჩვენ ბევრი გვაქს სათხოვარი თქვენთან,
მაგრამ ჯერ სხვა სათხოვარს გვტოვებთო, და უნდა
მოგახსენო—ის, რომლისაგანაც მთელი სამურწაყანო
არის შეწყობული; ეს ის არის, რომ ჩვენ ნახალხი-
კათ არის დანიშნული შთაბის-კაპიტანი სალომკა; ეს
კაცი სამურწაყანოში იყო ომის გამოცხადებამდის
თანაშემწედ ოჩამჩინის ნახალხიკისა; მაგრამ, რადგა-
ნაც მთელი ხალხი წინააღმდეგი იყო მისი, იმიტომ
შეიტანეს საჩივარი და კიდევ, დროებით თუ სულ,
გადაყენებული იყო ადგილიდან, და დღეს კიდევ იგივე
დაგვინიშნეთ ნახალხიკათ.... იმისი და ჩვენი მოწყობ
არ შეიძლება..... ამის გამო გთხოვთ, გვიპატიოთ ამ
კაცისაგან და დაგვინიშნეთ სხვა ვინმე.“

„ამ საჩივარზედ სამურწაყანოელებმა ბევრი სა-
ბუთები მოახსენეს უფ. არაკინს, რომელშიაც შესა-
ნიშნავი არის ის, რომ უფ. სალომკა, მდლობის მა-
სახსენებლათ რომ მოვიდეს ვინმე მსთანო, დიდი იყოს
თუ ზატანა, თავადი თუ ახნაური, ანუ გლეხი, სულ
ეგელას ავინებსო და შეურაცხყოფის მიყენებსო.

ჩვენებული სალომკაც მანინ იქ იყო თავ-დაღუ-
ნული და ისმენდა ამ საჩივარს.

„სამურწაყანოს დახედვას ისე გაათავა არაკინმა,
რომ რომელ საზოგადოებაშიაც მივიდოდა, ზინგელი
მათი—დიდის და ზატანას—თხავნა ის იყო, რომ
სალომკასაგან განგვათავისუფლებოთ.

„ოქუმი რომ მოვიდა, მაშინ უფრო თავი-განცობი ვინც იყო, იმათ დაჭმირდა, რომ ერთი კვირის განმავლობაში თქვენ დაგინიშნავ ნაჩაღნიკათ ზიჰკინციის ლერუდის ნაჩაღნიკის მდიარის ალექსანდროვიჩის, და სალომკას იქ გადავიყვანო. ეს ამბავი რომ გაიგეს აფხაზებმა, თავი შეიყარეს და როდესაც აჩაგინი იქ მივიდა, სთხოვეს, რომ ჩვენ, მართალია, ან უნდა გვქონდეს ზატვიჩი ჩვენი შეგდომისაგან, მაგრამ სხვა ჩვენი შეგდომი ხეშვიფი იმპერატორმა გვაპატივა, იმედა, ანც თქვენ მისცემთ იმას ყურადღებებს, და ჩვენს თხოვნას შეასრულებთო; ჩვენი თხოვნა ეს არისო: ჩვენ გავიგეთო; რომ თქვენ გვებავთ ჩვენი ნაჩაღნიკის გადაყვანა სამურზაყანოში, და იმათი ნაჩაღნიკის სალომკას, ჩვენთვის დანიშნა. ეს თუ მართალია, დიდი და ზატვინა გთხოვთ, რომ ჩვენი ნაჩაღნიკი მდიარი ალექსანდროვიჩი ჩვენ ნუ წაგვერთმევა და ჩვენს თავს ნუ ჩაუგდებთ სალომკას ხელში.

ეს საჩივარი იყო ხალხისა ინგურისადმ ლაზნადი. სულ ყველა ამას ლაზნაყოფდა....

„ეს თვე აჩის ივნისი და სალომკა კიდევ თავის ადგილზედა....

„სამურზაყანოში დადიან ახლა ვიღაცა კაცები და, უყაღის სალომკის ბძანებით, ახლევინებენ ვის მანეთს, ვის ორს, ვის სამს და ვისაც ან შეუძლიან ფულად გადახდა, ზირუტყვს ანთმევენ; ეს ან აჩის ანც სახელმწიფო გადასახადი და ანც საზოგადოები სასარგებლოდ; ვიღაცა ადგოკატს ვჭირაობთო და იმის მისაცემით გვინდაო! და აჩის ამაზედ შეეგებულე ერთი დიდი ამბავი და უსიამოვნება.“

საპოლიტიკო მიმოხილვა

საკვირველ სისაჩუქრში და ალტაგებაშია ამ უამად საფრანგეთი. მთელს ქვეყანას, დიდიდამ ზატკრამდე, მისცემია იმ გვარი იერი, თითქო ახლად დაბადებულა, ახალი სისხლი ჩამდგარა მის ძარღვებში, ახლად უნდა იყოს და კანი. ამ გვარი დრო და ხანი იშვიათია საზოგადოდ ისტორიაში, და რამდენადაც იგი

იშვიათია, იმდენად უფრო თავლახანო და დიდებულია. ამისთანა დროს კაცის თავლში ან სუფევს სიბოროტი. კაცი კეთილია, რადგანაც ბედნიერია, და ამიტომ ყველგან იქნება მსოფლიო კეთილობას. კაცს უფროსი გულში მსოფლიო ერთი გრძობა—სიყვარული, რომლის სიგრძე და ძალა განუწოდებელია. კაცი კაცს ეხვევა მხრად, მეგობრულად და თავის ხეკვანაში იყოლებს მთელს ქვეყანას. ალან სუფევს ანც მტრობა, ანც შური, ანც რისხვა და შეჩვენება. ან რად უნდა სუფევდეს? ურთიერთობა ყველასთვის ცხადია და უმჯობო. ყველას კარგად ესმის, რომ ახლად შექმნილს ბედნიერებაში ცალკე ანკის ან უზურია უპირატესობა; ბრალი ეღება ან აჩაგის თვითვეულად, ან ყველას საერთოდ. რასაკვირველია, გაიღის ეს ალტაგების უამი, ცხოვრებას მიეტემა უფრო მშვიდი, უფრო წყნარი მიმდინარეობა და მასზედ დართულს გრძობას მიეტემა საზღვარი. მაგრამ, რაც უნდა იყოს, წუთიერი ალტაგება ხომ უმჯობესია, ვიდრე მარად დღე-მუდამ გულ-ჩაგრული, გულ-მოკლეული, შავბედისი სიტყვების, მით უფრო რომ უპირატესული ალტაგება, თუნდაც წუთი ერთი იყოს თავის სიგრძეში, მანც კვალს სდებს მომავლისთვის.

კარგად მოგვსენებათ, თუ რა უსაჩინო საფრანგეთის. მას უსაჩინო რესპუბლიკის დამკვიდრება, იმ გვარის მმართველობის დაარსება, რომელიც უფრო მტკიცე თამასუქს მისცემს ხალხს მისის სურვილისა და მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისათვის, ვიდრე ის წუობა, რომელიც აქამდე სუფევდა. საფრანგეთი სრულილობს ამ დამკვიდრებას მისცეს კარგვანი ნიშანი ყველასათვის ცხადი და თავლახანო. აი ამისთვისაც მოინდომა მან რესპუბლიკის დაარსების დღესასწაულობა, რომელიც გამართულ იქმნა პარიზში 30 მაისს (ჩვენებურად 18-ს). ამ დღეს აკურთხეს აგრეთვე ახალი ძველი რესპუბლიკისა, რომელიც დადგომილია გამოფენის სასახლის პირდაპირ. ამა კურთხევას შინაგან საქმეთა მინისტრმა მარსელმა დაარბო შედეგი სიტყვა, რომელშიაც სოჭა, სსკათა შორის შედეგი:

«აზრი სამშობლოს სახის (გამონატულობის) დიდების ნამდვილად შესაფერია იმ წარჩინებულთა გვამთა, რომელთაც კვრთვით სსკყენო გამოფენის აზრით, აი ეს

სასე ჩვენდა სასურველ თვისებებით. იგი უნა*) განცხრო-
ბილი, კეთილ შობილი, მშვიდი და ძლიერი.

ჩვენ ხელნახებს, პოეტებს და მჭევრ მუტუველთ
ხშირათ დაუხატავთ სამშობლო იმ გვარად, როგორც
ჩვენებულათ მათ ჩვენის ისტორიის სხვა და სხვა დროს.
სასე შეცვლილა, მაგრამ შინაარსი სული დაწინაღობის
ერთი და იგივე: სული საფრანგეთისა, აღსასე კეთილის
სურვილით, მსურველ მიდრეკილებით სამართლისადმი,
თუმაზ ზოგჯერ აღმოეთილი და ამღვრული დიდის
რეკლამის (1879 წელს) აზრთათვის. მაგრამ ესაა,
მგონია, სამშობლო დამშვიდებულა. საფრანგეთს თით-
ქმის უსრულდება მიდრეკილება სამართლისა და თავისუფ-
ლებისადმი. დღეს მას უწყურა ძლიერება და ბედნიერად
შეჭურებს თავს განცხრობას.»

დიდის ამბით გადინდა პარიჟის თვისი დღესასწაუ-
ლი. ყოველი ქუჩა გაჭრილი იყო ხალხით, ყოველი
სახლი და სადგური მართული იყო ბინადრებით. საღ-
მოსედ გაიმართა მშვენები და, როგორც გახეთები
იწერებინ, ანა ჩვეულებრივი ჩინადრანი, რომელმაც
მიუღია თუმაზ მონაწილეობა აგრეთვე ყოველის სახლის
ყოველ სათაულს. ამ დღესასწაულბას თვით რესპუბლი-
კის წინააღმდეგი გახეთებიც კი მოუყვანია აღტაცებაში.
ერთი ამბობს: «ან გაგონილა ამისთანა აღლვება და
სიმშენიერე, რომელიც მოჭყვა გუშინდელს დღესასწაუ-
ლბას.» მეორე მონაწილელი გახეთი ამბობს: «თუმაზ
სინარული ცოტად თუ ბევრად დაკლებული იყო, მაგ-
რამ მანც სარტო და გულწრფელი იყო.» მშ ჭკავს,
საფრანგეთის ხალხს იმ დღეს ამოდენა ძალა გამოუჩინია,
რომ მონაწილეებიც კი განუშებულან და მოწინებით
მოუყვრით თავი.

30 თიბათვის დღესასწაულბას, რასაკვირველია,
დიდი მნიშვნელობა და გაკლენა ექმნება იმ აჩვენებში,
რომელიც უნდა მოხდეს ოცდაათის დეპუტატის სასარხ-
ვად, იმ დეპუტატებისა, რომელთა უფლებანი დეპუტა-
ტებისა უარ ჭყო პალატმა, რადგანც იგინი უგანონოდ
იყვნენ ამოჩნეულნი, ე. ი. მთავრობის (ბრალჭი-ფურტუს)

ასტატობით და ძალდატანებით ხალხისადმი. ამ დეპუ-
ტატთა შორის ზოგი თვითონვე აღწა ნდომობს დეპუ-
ტატობას და ხელახლად ექსპი ჩადებას, რადგანც და-
წმუნებულა, რომ თავისუფალი აჩვენანი უსათუოდ უღა-
ლბებს. ამიტომ ეჭვი არის, რომ თუ ყველანი არა,
უმეტესი ნაწილი მანც რესპუბლიკის მომხრე იქმნება
ამოჩნეული.

სალიტრატურო კონგრესმა, რომელიც ამას წინად
შეკრებილი იყო პარიჟში, გაათავა თავისი მოღვაწეობა და
დაიხურა. რა ჩაყოფი მოიტანა ამ კონგრესმა, ან მოიტანა
რამე, თუ არა იმ საგნის შესახებ, რისთვისაც იყო შეკრები-
ლი, მოგასხენებთ მაშინ, როცა დაწერილებით შეკრებობთ
მის მოღვაწეობას. ჯერჯერობით კი მოგასხენებთ რი-
ოდე სიტყვას კონგრესის უმთავრეს საგანზე. ამ საგანს
შეადგენდა, როგორც მოგასხენებთ, სალიტრატურო სა-
კუთრება და ის უფლებანი, რომელიც მას დაერთვინ.
პირველ შესდგოთვე ცხადათ სხანს რა განსხვავებაც სუფავს
სალიტრატურობისა და სხვა გვარის საკუთრების შორის.
წიგნი, წერილი თუ სხვა რამე ქმნილება ჭკუა-განებისა,
ერთის მხრით ეუთების თვითონ ავტორს, მეორეს მხრით
საზოგადოებას, რომლისთვისაც არის შეთხზული და შექ-
მნილი. ვიდრე წიგნი, ან წერილი მხოლოდ დაწერილია და
არ არის ჯერ გამოხული საქვეყნოდ, იგი შეადგენს
ავტორის კერძო საკუთრებას; მფლობელს შეუძლიან რაც
უნდა ის უფოს თავის ქანებას. მაგრამ, რა კი წიგნი,
თხზულება დაიბეჭდა და გამოვიდა საქვეყნო ასაჩვენებედ,
იგი ხდება საზოგადოების საკუთრებად; მისი ბედი მხო-
ლოდ საზოგადოების ხელშია, ეს ერთი გარემობაა, რომ-
ელიც შეადგენს სალიტრატურო საკუთრებისა და სხვა
ნივთის მფლობელობის შორის განსხვავებას. მაშასადამე
ის უფლებანიც, რომელიც მოხდევინ სალიტრატურო
საკუთრებას უნდა იყვნენ სხვანი, ვიდრე ის უფლებანი.
რომელიც მოხდევინ საზოგადოდ კერძო საკუთრებას.
გარდა ამისა განსხვავება სუფავს აგრეთვე შემკვიდრობა-
შიც. სხვა ყოველგვარ ნივთების შესახებ შემკვიდრე არის
იმ გვარივე მფლობელი, როგორც იყო მისი წინაპარი,
ე. ი. რაც უფლება ჭქონდა წინა მფლობელს, იგივე უფ-
ლება აქვს შემკვიდრესაც. სალიტრატურო საკუთრებაში
კი ავტორის შემკვიდრე არ არის იმავე დროს წიგნის
განუხანზვრელი მფლობელი. ავტორის საკვიდლის შემდეგ,
წიგნის საკუთრება განიყოფება საზოგადოებისა და

*) მეგლი რესპუბლიკის წარმოადგენს ქალს, რომელიც
ის კრესლაში. ერთ ხელში უჭირავს ამოღებული ხმალი,
მეორეში დაწერილი კონსტიტუცია. გულზე გამოხატულია
გამოყვება, რომელიც ურთ გამოიღია გამოდის კეცის კო-
ლოვადი.

მემკვიდრის შიშის უფრო მეტად ვიდრე განიყოფებოდა საზოგადოებისა და თვით ავტორის შიშის. არ შეიძლება, რომ ავტორის საკვდილის შემდეგ მისის თხზულების გამოცემა მართლ მემკვიდრის კერძო სურვილზე იყოს მინდობილი, რადგანაც მასინ საზოგადოება უკვლავის შიშ ქვეშ იქმნებოდა—ვინ თუ ვინ და ვინ მწერლის მემკვიდრემ უწიგნოდ დამაგდოს, ან რაში მდგომარეობს სხვათა შიშის არსებითი განსხვავება სალიტერატურისა და სხვა კერძო საკუთრების შიშის. ამაში მდგომარეობს აგრეთვე ამ საქმის განდევნების სიმკვრივე. ან რა სიტყვით გამოხატა ვიქტორ-ჰუმბოლტი არსებითი თვისება სალიტერატურა საკუთრებისა:

„სრული და შეურყეველი უფლება ეკუთვნის რასაც ვაპირებ: პირველად—ავტორს, მეორედ—საზოგადოებას. ავტორმა, იცის რასაც აკეთებს. საზოგადოებამ იცის, რაც უნდა. ავტორი აძლევს წიგნს, საზოგადოება მიიღებს ან უარს ჭეხავს. წიგნი არის ქმნილი ავტორის მიერ, მაგრამ მისი ბედი საზოგადოების ხელშია. მემკვიდრე არ არის თვით წიგნი, ამიტომ მას ვერ ექმნება ავტორის უფლებანი. წიგნის ბედი არ არის მემკვიდრის ხელში, ამიტომ მას არ აქვს არც საზოგადოების უფლება. კონგრესს გაუძინებდა რამე თვისი დაქმნის მემკვიდრის სურვილს. ავტორმა იცის, რასაც აკეთებს. საზოგადოებამ იცის რასაც აკეთებს. მემკვიდრემ კი არ იცის, იგი გულგრილი და უნაწილო. დავაკვირდეთ ამ რთვან კავშირთა ერთი-ერთმანერთის წინააღმდეგ უფლებას: ავტორისა და საზოგადოებისას. ავტორს, რასაკვირველია, სრული უფლება აქვს თვის თხზულებაზე. მას შეუძლიან თვით გაუქმება თვისი ქმნილებისა. მაგრამ დავაკვირდეთ ამ გაუქმებას. თხზულების გამოცემამდე, ავტორის უფლება განუსაზღვრელია. წარმოადგინათ, მაგალითებ, დანტე, მოლაიერი ან შექსპირი. წარმოადგინათ იგინი იმ წუთის, როდესაც გაათავებს მათ თვისი რომელიმე თხზულება. წარმოადგინეთ, რომ მათ მოუვიდათ სურვილი თხზულებისათვის ცეცხლის წაქედიებისა. არავისა არა აქვს უფლება დაუშალოს მათ ამა სურვილის აღსრულება. შექსპირს შეუძლიან გადასწვას „ჭამლეტი“, მოლაიერს „ტარტიუფი“, დანტეს „ფლორენსი“. მაგრამ რა კი თხზულება გაქვეყნებულა მის პატრონიდ ავტორი აღარ არის. მასინ მას ჭეხვლობს სხვა კვამი, რომელსაც რა სასკელი

გსურთ, ის დარჩეთ: კაცობრიობის სული, თუ საზოგადოებრივობა, თუ საზოგადოება. მასინ იგი კვამი იტყვის: იგი თხზულება ჩემ ხელთ არის, მისი პატრონი ვარ მე, კაცობრიობის სული.»

„მე უწინ ვიყავ კათოლიკე და რინარსიელი. მე ვაპირებდი არისტოკრატობაში და კლერიკალობაში. განა უარი მითქვამს ვისთვისმე ჩემ იმ დროის თხზულებათა გამოცემისა? არა! მე მინდოდა მეჩვენებინა და მეთქვა საზოგადოებისათვის, თუ საიდგან გამოკვლ და სად მოკვდი. როდესაც განდევნილ ვიყავ ჩემის სამშობლოდამ. მე ვამბობდი— ბედნიერებდამ გამოსული მივაღწიე უბედურებას, რომელიც არის აუცილებელი შედეგი მოკვლეობის აღსრულებისა, სინიდიის შესემინისა. მე არა მსურს პირველის ხანის გაქარწყლება ჩემის სიცოცხლისა. უფრო შიშს წავალ: ავტორს არ შეუძლიან წაშალოს ან შესცვალოს რამე თვის თხზულებაში გამოცემის შემდეგ. შეუძლიან გამოსცვალოს მხოლოდ ენა და კილო. რატომ? იმიტომ, რომ მისის თხზულების პატრონი განდა სხვა, საზოგადოება.“

გამოდის კიდევ მესამე კვამი, რომელსაც ვაქტორს უპირატეს უწოდებდას. ეს არის მემკვიდრე, ეს არის შვილი. რა არის წიგნი? ავტორმა იცის რაც არის, რათა იგია დამწერი. იცის აგრეთვე საზოგადოებამ, რათა იგი ამბობს, რაც არის. ხოლო მემკვიდრემ არ იცის; ეს მას არ შეეხება. მემკვიდრეს არა აქვს უფლება შესცვალოს ან წაშალოს არც ერთი სტრიქონი. მას არა აქვს უფლება არც დააკვიროს თხზულების გამოცემა, არც მხატვლის მას არცერთი კარი (ტომი). მას აქვს მხოლოდ ერთი უფლება: იცნოს მემკვიდრეობის ერთის ნაწილითა. ამ კვარად: 1) სალიტერატურა საკუთრებაში ჩართულნი არიან უკვლავად უწინარეს მწერალი და საზოგადოება; 2) მათ შემდეგ სდგას მემკვიდრე და მისი საჩუკებლობა. მემკვიდრის საჩუკებლობაც უნდა იყოს დაცული, მაგრამ უსათუოდ უნდა ჩამოეცალოს საზოგადოების საჩუკებლობას.“

— ბერლინის კონგრესიც გათავებულა, პირველს მკათათვეს ქმნიან უგანსხელი კრება. ანდრასის მადლობა უთქვამს ბისმარკისათვის. მართლა და სამადლობელიც ბევრი რამა აქვს ანდრასის, ე. ი. ავსტრი-უნგრისს თუ არ თვით ბისმარკის კონგრესის წინაშე მინდ. ავსტრი-უნგრისს, როგორც მოკვებისათ, კონგრესმა არგუნს

ბოხსია და ჭერცოგოვინა. მართალია ამ ჩუქებს დაჯერებს სახელად დროებით დაჭერა ჯარითა, მაგრამ, შენ არ მო-
მიკვდე, ავსტრია აღარ გაუშვებს ხელსაფ. არა, — რის გუ-
ლისათვის მიახლოვა ევროპაში ეს სახეობა ავსტრი-ვე-
გრიანს, რომელსაც არავითარი მოწოდება არ მიუღია
ომიანობაში. თუმცა ავსტრია ამბობს, მეც ბევრი მსხვერ-
პლი დავდე წინსულ ომიანობაში, მაგრამ, ბევრი ფუ-
ლი დამხარჯა იმ მსახურთა შენახვაში, რომელნიც
ბოხნიდამ ჩემს ქვეყანაში გადმოსხლდნენო. მაგრამ რა
თქმა უნდა, რომ ყველა ეს არის მიზეზი, მოყვანილი
მხალღად მისთვის, რომ მართლა მუქობა-უფაზიობა არ
დამწამონო. ნამდვილად კი ავსტრია სრულიად მუქობა-
ირგუნებს (თუ რამდენიმე არ ამოუჩინა წინააღმდეგო-
ბა, რომელიც წინსულ ნომერში იყო მოხსენებული)
ბოხნიანს და ჭერცოგოვინას, ევროპის სახელმწიფოთა
მოწყობით. ამაში გამომხდა ერთსეულივე ევროპის სურ-
ვილი, რომ რუსეთს არ მიეტევს მძლავრი გაკვანა ბა-
განიის ნახევარ კუნძულზედ. თვითონ ბაგვანიის ნახევარ
კუნძულის სლავიანებმაც რომ უფრო ავსტრიის მხარე
დაიჭირონ, არც ეს იქმნება საკვირველი, რადგანაც კარ-
გად იცინა, თუ რა მდგომარეობაში არიან შედარებით
ავსტრიის სლავიანები. კონგრესის მოქმედობა და ნამეტ-
ნავად გერმანიის ავსტრი-ვეგრიის შესახებ, ცხადად
გვიტყვიან ისევ შარშან ჩვენმიერ აღიარებულს აზრს,
რომ გერმანია არასდროს არ უღალატებს ავსტრი-ვე-
გრიანს. არასდროს მეთქი, ე. ი. ჯერ-ჯერობით მისი გა-
რეშე პოლიტიკა თხოულაბს ავსტრიის ხელის შეწყობას.
გერმანიასაც ის უნდა, რომ ავსტრი-ვეგრიამ უფრო სამ-
ხრეთიდ გაიწიოს და უფრო მომეტებული სლავიანი ჩა-
იგდოს ხელში. მაშინ მე ვიცი და ავსტრიის ნემენცუბ-
მაო. ამას ვამბობ, მაგრამ შესაძლებელია — იმდენი ხანი
გავიდე. მანამ ბისმარკს აუსრულდება თვისი საწადელი და
იმ ვაზად იცვალას შინაგანმა საპოლიტიკო მოწყობი-
ლობამ, რომ ვერა ბერძნული ვერ მიიზიდავს ავსტრიის
ქვეყნდრომს, ნემენცი იქმნება თუ სლავიანი. თავი და
თავი ჩაჩნინ აწინდელის დროის ცხოვრებისა, როგორც
უწინა იყო თქმული «იპრიაში», არის არა მარტო გვარ-
ტომობა, არამედ საპოლიტიკო მდგომარეობა, თუ ეკონო-
მიური, თუ სხვა.

როგორც გადასწავლით კონგრესმა რუსთ-რამდროს
საქმე მტრულ აზრში ჯერ არ არის ცნობილი დაწერილი-

ბით. ამის შესახებ საქმეში იყვნენ ჩართულნი რამდროს
საქართველო (ერთი ნაწილი) და რამდროს სომხეთი. რაც
შეეხება პირველს, ამას წინადადება იყო დავარდნილი, ვითომც
მცხოვრებნი უკველს დონისძიებას ხმარობენო, რომისე
რამდროს ხელში დაჩნნენო. ერთი ფრანციულის გაზე-
თის კორრესპონდენტი კიდევ იწერებოდა, რომ ხალხმა
შესაფერი თხოვნა მიართვაო სლავიანების და ინგლისის
პარლამენტსაო. რით გათავდა ეს საქმე, ან იყო თუ არა
მოხსენებული კონგრესში, რა მოგახსენოთ. რაც შეეხება
სომხებს მათ მიუერთებულ კონგრესისათვის წინადადება,
რომელშიაც მოყვანილია მომავალი წეობა რამდროს
სომხეთისა, სასურველი სომხებისათვის. რამდროს სომ-
ხეთის სივრცე შესდგება არზრუმისა და ვანის ვილაიეტე-
ბილამ. გარდა ამისა რამდროს სომხეთი შეიცავს დაიარ-
ბურების ვილაიეტის ჩრდილოეთის ნაწილს, ე. ი. აღ-
მოსავლეთის ნაწილის კარფეთის საზღვრისას (რომელსაც
დასავლეთით ესაზღვრება მდინარე ეფრათი), არზრუმის
საზღვრის და ჩრდილოეთ ნაწილს სეგრეთის საზღვრისას,
ავრეთვე ნავსადგურს რიზეს (ბათუმისა და ტრაპიზონის
შუა).

რამდროს სომხეთის მმართველი იქმნება ლენერალ-
გუბერნატორი, რომელიც დაინიშნება რამდროს მთავ-
რობის მიერ ევროპის სახელმწიფოთა თანდასწრებით.
მისი სადგომი ქალაქი იქმნება არზრუმი. ლენერალ-გუ-
ბერნატორი დაინიშნულ იქმნება ხუთის წლის ვადით, და
ხონთქრის მთავრობას შეუძლიან გადაყენოს მხალღად
საკვლამწიფოთა ნებართვით. გარდა ამისა სომხეთში უნ-
და იყოს სამმართველო საბჭო, რომლის თავმჯდომე-
რედ იქმნება ლენერალ-გუბერნატორი და წევრად ქვესი
პირი: ფინანსთ მმართველი, საჯარო შენობათა გამგე,
იურისკონსულტი, ადგილობრივის მმართველის უფროსი,
საქრისტიანო სასწავლებელთა გამგე (ინსპექტორი) და
ინსპექტორი სამაჭმადიანო. შეკლებიან. ლენერალ-გუბერ-
ნატორის დასავლეთებულ ხელქვეითნი დაინიშნულ უნდა
იქმნენ პირ-და-პირ თვით ლენერალ-გუბერნატორის მიერ.
აი რამოდე სიტყვით რაში მდგომარეობს სომხების
თხოვნა.

* *

ჯანსუკი სატრფო: იგი ტრეშის ღვინოა, ბედს და სიყვარულს მოთქმით დაჭსტირდა; მის ტრეშელი დამტკნარს ვარდს დაჭსდიოდა, და მეც შოხს მისგან ტრეშელი მტვიროდა.

გათენდა სხვა დღე: განჭჭრა მის დაჭდი, მას ეშურა ხელთა სხვა ტურთა ვარდი; იმ ვარდს ტრეშობითა ის დაჭდიოდა, და მე გი მაინც ტრეშელი მტვიროდა.

* *

მაშინ დაგჭსტებები სრულის სამოთხით, როს ვით მე გეტრფი, შენცა მეტრფოდე და ქალწულების კრთომით, მარცხობით მე შენს სიყვარულს მეუბნებოდე.

მე დაგუერებდე ტრფობითა, შენ ჩემს გულზედა თავი გესვენოს; მწუროდეს, მაგრამ კმაღულებითა მე შენთვის კონა ვერ გამებედნოს.

ვიშ, მაგ შენს ნაწნარს გულის-ცემისა ვით ღოცვის ბგერას ღმობით ვისმენდე და ცოდვილთ ფიქრთა ზედ-მოსევასა შენის სიწმინდით ვიგერებდე. . . .

ცხადი და სიზმარი

(ივერიისადმი წერილი.)

«ბერის თქმა მინდა, მაგრამ ზარი წყლითა მქვს სავსეო».

ეს ანდაზა მომაგონა ჩემმა ერთის დამის სიზმარმა და თან იძულებულმყო ჩემის ზარმაცის ხელით კალამი ავიღე და აღვიწერე ის შთაბეჭდილება, რომელიც ამ სიზმარმა ჩემზე მოახდინა. ნუ გაგიკვირდება, მკითხველ, მე რომ ზარმაცი ვიყუ: სომ გაგიგონია ერთი ძიკვად მნიშვნელობიანი გამოთქმა—„ჭურჭელში რაღა სდგას, იგივე წარმოდგინდება“. მე იგივე საზოგადოებაში მიცხოვრებია, დაბადებიდგან ვიდრე აქამდის, სადა „საქმისათვის“ ვკვლანი ზარმაცნი არიან; ისეთი ქაერი მიყლანავს, რომელიც უკიდურესთ ზარმაცთ ზირთავს მუდამ წამ ამოდის და უკანვე ჩადის..... და რადგანც,

როგორც მოგახსენებთ, უკველთ ცხოველთა და მცენარეთაც სიღოცხლე ქსწარმობეს ქაერის მიზეზით, და ეს ქაერი გი ჩვენმა გათუტებულთა, ვამბობ, ზანტთა აგებულობათა გამოისობით, აწისთვის მეც, ვაღვიარებ, გავზარმაცდი მეტი და „სიღოცხლეს“ რ მესამედ აღულებული ვარ.....

ნუ გამიჯავრდება, ჩვენებურთ მკითხველ, თუ ვინცდაცა მოტუეუდე და წაიკითხე ჩემი ნაწერი, ჩაუფიქრებლად ფხიკიანობას ნუ დაიწყო: ჯერ ჩაისდე შენივე გონების სარკვეში და, თუ სულ მითლად დაბრმავებული არა ხარ „სულელურის“ თავმოყვარეობით, (თუ არა „ნამდვილი თავმოყვარეობა ვინ მოგცა!), უთუოდ დამეთანხმები, რომ ჩვენთაგანი თითოეული ცალკე და შეკლანი ერთად „საქმისათვის“ ზანტები ვართ.... მაგრამ, თუ შეიტყვე, ეს ჩემი ნაწერია, მაშინ, უთუოდ, არ წაიკითხავ: მე „ზატენტისა“ არავარ, არც დიდი გამოჩინებული გვარიშვილი, არც მდიდარი, არც ტანში ამყრფილებული; უგაცრავად, მანდილოსნებო!.... იმედი, მომიტყეობთ: კლად დიდი მარხვა არის, და თუ სხუთის არა, ესლად მაინც უნდა უჯერებდეთ ჩვენს უზენაეს მოძლავანს იესო ქრისტეს, რომელიც ამბობს: „490 ჯერ მიუტყვეო შეცოდებანიო“.... განსოვდესთ ეს დიდ-ძლ-მნიშვნელობიანი ზეციურთ სიტყვები იესოსთ, თარემ, წარწემდებით სანიქოს, და თქვენი ნაზ-ქაერავანი აგებულება ვერ აიტანს ჯოჯოხეთში სატანჯველს.... ღმერთო ჩემო, რა ძლიერ გავშორდი ჩემს საგანს! მაგრამ, რა ვუყოთ, რა სიტყვა ვიდრე უნდა ვსთქვა ვადრე ჩემს საგანადე მივალწავდე.

ესლაც ვერ გამაკადნიერებდა ჩემი სიზმარი იმდენად, რომ წერა დამეწყო: რადგანც დიდი ხანია, რაც ჩემს სოროს გარეთ ჩემი ნაწერი ვერ გამეტანა..... ვერ გამეტანა მისთვის, რომ ჩვენს უბედურ ენაზე არ იყო ისეთი „კაცური“ გაზეთი, რომელშიდაც ჩემებრვის კაცის ნაწერი ქბეჭდონ. რაც გაზეთი მინახავს (რომელს ენაზედაც უნდა იყოს) და მიკითხავს, ან კვითხულთ, არც ერთი არ შემხდომია იგიეთი თავიდაძვე ზედ არ ეტყობოდეს, რომ მას სურს მხოლოდ დიდხანს იღოლიალოს, ბევრ ხანს გამოდოდაც ფურცლებად; სოლო უფერული არის და უშანახსლო თუ ფურციანი და თვის შოხის რაიმეს მზურობული, ეს სულ ერთია: ამას არც

ერთი ან დასდევს. ვაი, რომ სრულიად დაგვაგვიწყდა ჩვენნი მრავალ მნიშვნელობიანი გამოთქმა: „ჭსჯობს სიცოცხლესა ნაძანასსა, სიკვდილი სასიკვდილოსი!“ ესლა კი ცოტა-ცოტად ვტყუობილთ, რომ თბილისში ჩვენს ენაზე ერთი გაზეთი გამოდის, რომლის მოთავე კაცი არა თვალ-ლებით, არამედ შიკრუთვნელად უყვლას ერთნაირად ჭსუ-დავს, და მის გაზეთში რომ დასუკვადიონ რამე, ამისთვის „პატენტისაობა“ და დასხლავებუელი ნაწინობობა «მიუცილებელი» საჭიროება არ არის. აი, ამასე მოიძედე (თუ თუჭედ არ ჩაიანა ჩემმა იმედმა) ვიწყებ წერას, და თუ უღმერთო ცნობრების ტვლდამ არ გამოიტაცა და ბუ-რანსაში არ შესაგდო, შეიძლება განვაგროძა წერა მომი-ვალშიაღ.

საქმე აი რაჟია: ერთ დღეს, საღამოთ, ბუფარა-დან—ამ უქმის ხალხის უსათუო შესაკრებელ ადგილიდან მოვდივარ მარტოკილ (ადესმე იყო მარტოკილი) შან-ზე დაღვრემილის სახით, თავჩადუნული, თითქოს რა გაჰვიკიანი დამკარგოდეს და მას ვკებდე. უცბა ერთი ახლგანდა წინ შემსვდება, კინადამ ვერძივით არ დამე-ჯასა შუბლით შუბლზე; რათავემ თავი მსწრაფელ ზეკით ავიდეო, და გაკეტურდით ერთი იქით და მეორე აქით. ზედ ვტყუობოდა იგიც ჩემი ბედის იყო. გამაჩნა და გა-მარჯვება მითხრა.... მეც მაგიერი მიუგე. მეტი მისაგე-ბელი რაღა დამჩენია, თუ არ ცარიელი სიტყვა? საქმით გამარჯვება ჩემ სიახლოვესაც არ გაივლის და არც აქამდის გაუგლია....

ის უსწვილი მეუბნება: «იქმნება, სადმე ამ თქვენს ქალაქში სამსახურის ადგილი რამ იცოდეს; ულუგმა-ბუ-რად შიშლით ვეკვები, და მასწავლეო.»

— რა ადგილი გნებაგსო, მეტქი.—«სულ ერთია, თუნდ უბრალო მოსამსახურისაც იყოს», მითხრა მან.—ეს კარგი, მაგრამ ჯერ თქვენი ვინაობა მითხარით. მან თვისი ვითარება მიაშო. მისმა საუბარმა უფრო მგზნებარე ცეცხლში ჩამაგდო, ვიდრე ჩემმა ესლანდელმა მდგომარეობამ. თურქე უმწვილი ერთ-მალ ნიჭიერი ყოფილა, ცოტა რამ ნასწავლიც არის, როგორც ვტყუობა. მაგრამ, რადგანაც მაჟული მას არ ჭქონია რომ მიწის მუშაო-ბით თავი იჩინოს, და სამსახურში შესვლისათვის კი მწე-ქებასკე ვერავინ უშოვნია, ამის გამო სამსახურში ვერ შესულა და ბოლოს, ილაჟ-გაწყვტოლი ზირველ-შესდო-მილ ვატს (მერქე მე და ამასთანკე უწინობს) მეუბნება

თვისს გაჭირვებაზე და შემწეობას ჩემგან თხოულობს. აბა რა განმავლობიანი კაცი მნახა იმ აშენებულმა!... მეც გაკეტურდი, თითქო მარხლის სვეტად ვიქნე, როგორც ლოტის ცოლი. კარგა ძალი ხანი დაჟვავი აგრე სმა-ტაკემინდილმა, და ბოლოს ვუთხარო: «ჩემო ძმა: მე და შენ ერთნაირი ბედის ჩარხი ვატრიალებს, როგორც ჭსხნს; ხომ მხედავ, როგორ დამიდრეჯია! თუ მაკეთი განმავლობიანი ვიყო მე, რომ სხვისთვის ადგილის შოვნა შემიძლოს, ჩემმა თავმა ჭკა მესრალა?! ჩემთვის რატომ არ მოკეპნიდი აქამდის ადგილს მეტქი.... «უგუდო ხანი თავისთვის არ იყო, სხვას ბუხს უგერებდაო», ხომ გა-გიგობია, ძმობილო მეტქი: მეც შენებ ბედგარული ვარ, მაგრამ ჩემს თავს ვერავთერი მოუუგვარე»-მეტქი.... დიან, მეც შეგატყუე, შენც ჩემებრივის მდგომარეობის უნდა იყო, თუ არა,—როგორც გაგიბედავდი რისმის თქმას, რომ მე შენში «ბედით დაგვირგვინებული» კაცი მენახაო. შენ ხომ მაშინ არა თუ ამდენს შეიცდიდი შუა გზაზე, არამედ ხმასაც არ გამოკემდი და თანაც გამაჯავრდებოდიო. მეტყუადი, თუ შინა მნახეო ხვალ თერთმეტ საათზე, მაშინ შეიძლება რამე გითხარა, და თუ მე კვლავ შე-გიბრუნებდი სიტყვას, მაშინ ხომ სულ გამაქრებდი თე-სების ბავუნითო.... სიტყვით ბერი რამ ისეთი მითხრა, რამაც ჩემი გული, უმისოდც დაწყლეულებული, სულ მთლად განგმირა ცეცხლის ისარით, და მისგან ადგზნე-ბულის ცეცხლას გულში მქონე წაკესეტე ჩემის სადგო-მისაკენ, ისეთ ნაირად განხნეული, რომ ადგილზე გა-მოთხოვებაც ვერ გავისსოვრე, და როცა ერთი მანძილა გზა გავიარე, უცბად შეგჩერდი და უგუვისედე. ესედაც — ის ახლგანრობილი იქვე სდგას, თითქოს გაღუნებულად, და ჩემსკენ თვალი გაუშტერებია: ვტყუობოდა, გულში ჩემსკვდაც ზიზღი მოსდიოდა — შენ რხერო, ხომ ჭსუ-დავ შიშლით მუტელი მეწვისო, თუ რამ გაბადია ჯი-ბეში, რატომ არ მიტოვებო?! მე დაჟუძსხე: «მშვიდობით», და ამ აღმოუგზვრელის შთაბეჭდილებათ წაკესირე გზა-ზე. ისე უგრძნობელად მიეჩოჩავდი, რომ ჩემს სადგომს, შეუნიშნავად, გავცილდი. უცბა ცოტაოდნად გონზე მო-კვდი. მომაგონდა ერთი სახლი და იქ შეგრეე თავი. იქ ერთი ევას ტომა დამხვდა დიან მშენიერი და იმდენად «ცოცხალი», რომ მჭერტელს ეგონებოდა ამ ქალის. ღვთაებრივის ზირის ხანადამ მზის სხივებზე უგრწყინვა-ლესი. რამ გამობრჭყვივისო, და ეს სხივები უგანვე უბრუნ-

დებიან და სხეზედ თამაშობენო, თითქმის განშორებულ
 ან შექვედრებულ, და სხვა იგეთი ადგილი აღარ გეგულებო...
 მე ჩვეულებრივ სავარძელში, და ცოტა ხნის
 შემდეგ ერთხანად ისეთი ამოვიხსნე, რომ გაცხედავ
 ნებოდა, ამ უბედურს გული თან ამოჭყვავო....

ის ამქნეული მზებში ქალი მკითხავს: „რომ მოგივი-
 და, რაზე დაგიდრეკია გერე მწარედ?“ — არაფერი, ისე
 უმიზეზოდ ვარ მოწყენილი, მეთქი: ბუნების წესი ასე-
 თის, ხან მოწყენის გაცი და ხან გამხიარულდება, მეთქი....
 «არა, შენი მოწყენა რაღაც სხვა-ნაირი უბრალო-რამ არის,
 ზედ გეტყობა; ბუნებობად გაცხედავ გერე არ მოწყენება, თუ
 ნაღველიც განძინა არ გადუსხამს მუხთაღს სოფელსაო....»
 ეს სიტყვები, ვი მისვდებით, მეჭანინება, და მიუგო: »გე
 იქნება გერე იყოს; მაგრამ, მიზეზები რომ გითხროთ,
 ვითომ რას მომქმნალებით? ჩემი გული მანც უშრეტის
 ცუცხლით უნდა იდგებოდეს, და მისი წამალი, არა თუ
 სხვა-რამ, თქვენც თქვენის უაკლად-შემძლებლობით გერე
 იქმნებით. გულს რომ წამალმა არგოს, ის გული მეოთ-
 ხედი მანც უნდა იყოს დაუდაგავი: რადგანაც ჩემი გუ-
 ლი სულ-მართლად დამწყვარი არის, ამისთვის ბევრის გა-
 მოკითხვით თქვენს მანის დილის წყაროებზე წმინდა
 და უმანგო ენას ტუფილ-უბრალოდ გასვით, მეთქი....»
 ასიც-ის ჩემი ღმერთი უცბად განუბდა. ის იმ ეგას ტომ-
 თაცანი არის, რომელთაც ერთი უბრალო-რამ, არა თუ
 ამისთანა შემთხვევა, იმდენად აატრუებსო, რომ, გინდა-
 თუ არა, უნდა უთხროს უკვლავი; თუნდ კვლავს შეას-
 ქდი, მანც უნდა გააგებინო, რაშია საქმე. ნეტავი თანა-
 გვიგონებოდეს მანც «პატრიარქის» თანაგონებობით....
 მაგრამ, თქვენს მხეს ვფიცავ, ტუფილად ჭკითხულობს—
 მეტი სალაშქარო არა აქვს რა; სახლის ბჭეს იქეთ ვი
 არ გადაჭყვავა შენი ნამბობი, თუნდ რაც გინდა გულის
 შემზარებელი-რამ უამბო. ეს ქალი-ვი ამისთანა არ გან-
 ლავსო. მან პირველის ვითხვისთანავე წაიკითხა ჩემს სა-
 ხის-გამოხატულებაზე, თუ რა სენი მჭირდა; პირზედ
 აღი შემოკვდი; ზედ-გეტყობოდა, ბოროტი მოსდიოდა
 ამ «ქვანდელს» სოფელზედ; მწირფელ ენა ჩაიკვიდა—
 ჩატყვიდა, მიეცა ღრმა დუმილს, და ამ ნაირად, ერთმა
 იქეთ, და მეორემ აქეთ, მდუმარედ და დახმურვილის სა-
 ხით გავატარეთ ის «დაწყველილი» საღამო.

ღმერთო ჩემო! ვის როგორს ბედს აძლევ და ვის
 როგორს! დაილოცა შენი განგება! ჩემგან მეტი არა გე-
 კადრება-რა!

გათავდა საღამო; ძილის დრომაც მოაწია. მე წა-
 მოვიწიე სავარძელიდან. სავარძელმა გახმავა. უცხად
 ჩემმა თანა-მეინაზემ წამოიხედა, და იგონიანად გადაბ-
 რიალა თავლები, თითქმის ქვეყნის ერთხანად მოსზობა
 სურს, და, მის მაგიერ, სულ სხვა-ნაირის ვაკეთებო.
 ამან სულ-მართლადც ცუცხლი მომივიდა. ჩემს თავზე
 ნამდვილ-დამსახურებული მჩისხანება აღმოგზნო, და ვიფი-
 რობდი: «ახა, შე რაგო ჩემო თავო, ამ ანგელოზებს
 არსებას რაღად ადებუბო? იქმნება, უმიხროდაც არ იყო
 გულგრილად მაცქერელი ქვეყნის ამოხსების; მაგრამ შენ
 რატომ გაცხედი მიზეზად ამის დამოფრთხის?...» გუ-
 სავუდურე ჩემს თავს და წამოგდეგი; თავი დაგუკარი.
 მანაც თვისი მარჯვენა ხელი მომწოდა და ისე მაგრად
 მამიჭირა ხელზე, თითქმის ამითი ძობას მინახავდა და
 მეუბნებოდა: ძმა, მტკიცედ ვიყოთ; თუ «მშობა» გე-
 ქმნება, არა გვიშავს-რაო! ჩვენ წასახდენი სახლი არა
 ვართო!....

შეველი ჩემს სადგომში და დავწყვი; მეგონა, მალე
 დამეძინებოდა. რომ მალე დამძინებოდა, ესეა რომ მალე
 გეტყვოდით ჩემს სიზმარსაც. მაგრამ, ბევრმა ხანმა გაია-
 რა, რაც ხმელ ქვეშ-საგებულზე ვიტრიალე, როგორც
 გოჭი შამფურზე წამოკებული და შესაწყავად ცუცხლზედ
 მიფიცებული; გულში ცუცხლის გუგუნისაგამო არ დამე-
 ძინა. თვალთქონ წამომიდაგა უკვლავ ნაღველიანი დღეები
 და თავ-გარდასრული ჩემის გასრულის ცხოვრებოდა.
 თითქმის თვალთ-წინ ვხედავდი, თუ როგორ უმიზეზოდ,
 ფოტომისთვის, მცემა ჩემმა პირველმა მასწავლებელმა მო-
 ნასტრში, როცა წიგნის უამნსა ვსწავლობდი, და
 იმ დროს გაშლილ უამნში ჩამტყუებულს გულ-
 ამომკვდაცხ, წამსკდა უცბად ცხოვრიდამ სისხლი,
 იმ სისხლმა უცბად ფთქილია მოადინა უამნის ფურც-
 ლებზე—სწორედ იმ ადგილს, სადა იწევას სიტყვები:
 «ისმინე, უფალო, სიმართლის ჩემისა, მოჭებენ ვადრე-
 პასა ჩემსა....» (მაგრამ, რომ არ ისმინა, რა ვქმნა);
 საწყალმა მამა ჩემმა, ხანა-თუ არა ეს სისხლის წვე-
 თების ნაშთი, ტირილი დაიწყო და მითხრა: «შვილო
 ამის ფასი რა დაამავე, ასე მწარედ რომ უტყვინია იმ
 შენს უღმერთო ხათლიასა?...» მეც, მისი გულ-
 მტკივნელობის შემსკდვარეს, ტირილი მამივიდა;
 ბოლოს, საწყალმა მითხრა: «აი, შვილო, ხანდის-ხან რო-
 გორ უმიზეზოდ იტანჯება გაცი!....» ეს უკანასკნელი

სიტუაციები აღმოუფხვრელად ჩამჩნენია სსრკ-ში და სხი-
რად ჩემს ცხოვრებაში გამოცდილებაც ცნადად მიმტკი-
ცებს ამ სიტუაციას სიმართლეს..... ერთჯერ
(ბევრჯერაც მომხდა, მაგრამ ეს ერთი უფრო დამჩნდა
გულზე) ერთს მართლად მხრის «განმანათლებელ» სას-
წავლებელში ჩემის სწავლის დროს, ჩემი უმთავრესი «ბუ-
ბუკა» გამოიხატა უბრალოდ, უმიზეზოდ; აქამდისაც
წარმოდგენა არ შემოიღია, თუ ასე უღმერთოდ, საქმის
გამოუჩვევლად და უტყუოდ გაცი დატრუსალებს «კაცსა.»
მეც ვის გამოისრებით და ან რისთვის? ერთის ვისმეს
სანიღის-მოკვლელის შთაგონებით; იმისთანა გაცის
მსგავსის, უკმბობო ცხოველის სიტუაციით, რომელსაც,
თუ მუდამ იგებს არ უფლებავ და დმერთად არ ჭლო-
ცულობ, თვლით ვეღარ იხვენები; რომლის მოწველებით
საწვლი ემწვილი ან წვალში უნდა გადავად და ან თა-
ვადმე თვისის სინიღისის შებლაგვას და, მამა-სადამე,
საბოლოოდ სულის განჭრობას უნდა მიჭყო ხელი. რას
იქმ? ვინ არის წამოითხველი, ვინ არის გამოითხველი, ჩვენის
გლეხ-გაცისა არ იყოს!.....

ბედკრულად.

(ბედილი იქმება.)

მ მ ზ ა მ რ ი ს უ მ ნ ი უ მ ნ ე ბ ი .

(ასალქალიქამ არტაქამდის)

ვერ წარმოდგენო, მკითხველო, რა სინარული მო-
მეტა, როცა გარემოებამ ისე მოატანა, რომ არტაქანის-
კენ წასვლის შემთხვევა მომეტა! თუმცა მენახებოდა, რომ
გჭსტოვები ქართლის მშვენიერ ბუნებას და იქურ ტოლ
ამხანაგებს, მაგრამ მაინც ჯერ ის მინაროდა, რომ მივდიო-
დი იქ, სადაც ამ ბოლოს დროს ბევრი შესანიშნავი ამ-
ბავი მოხდა. მეც მინაროდა, ის რომ ჩვენის დიდის ხნის
მოშორებულის მოძების ნახვა მეღირსებოდა და კიდევ
ის მინაროდა, რომ ვნახავდი იქ ჩემის მამა-შაშის სამ-
შობლო სოფელს. იმ სოფელსეც, საიდანაც ისინი არიან
გადმოსასვლელნი, ბევრი ქება გამოგონია ჩემთა მოხუ-
ცებულთაგან. იმისთანა გულის სიმხურვალით და სიყვარ-
ულით იგონებდნენ სოფელ თავის სამშობლო სოფელს,
რომ ბევრჯერ შეენიშნავდი, რომ იმის მოგონებაზე თვალ-
ში ცრემლი მოჭსდიოდათ და ცხვრის ამოტანდნენ სოფ-

მე თავის გულის სეკდას. ისინი იმ სოფელს იგონებდნენ,
როგორც თავინთ საყვარელს სამშობლოს, რა გვაჩნდაც
დიდი ხნის მოშორებული ემწვილი იგონებს თავის საყ-
ვარელს დედას. მართალია, ჯერ მინაროდა, მაგრამ რო-
დაცა გამოკვლი გზასა და უგანასევე გადავავლე
თვლი ქართლის არე-მარეს და წარმოვიდგინე, რომ სრუ-
ლობით ვმოძრები—დავდონდი და გულზეც რაღამაც
მივბინა. ეჭ, სოფელი რასმავანსა?

ასალქალიქამ არტაქანის დროით ტარება არ
არის გამოართული. წასვლა იქით ოთხის შემთხვევით შეი-
ძლება: ან ფოტის ფურგონით, ან ინტენდანტის ფურ-
გონით, ან მარისის უფროსს უნდა სამეზავრო ფურცელი
გამართო და სოფლიდან სოფლადი წასვიდე განონი-
რი «ბრგოსის» გადახდით, და ან არა და ცხენები უნდა
იქიჩაოს გარდა. ევალზე გარტი ეს უგანასეველია, მაგრამ
უბედურება ის არის, რომ ძალიან ძვირად უფლებ-
მგზავრს ეგრედ სიარული, მეტადვე ჩემისთანას რა ხელს
მისცემს სამის, და ოთხის თუმის მიცემა, თუ დმერთი
გწამთ?

ფოტის და მარისის უფროსისგან უარე მეთავსა.
ფოტის უფროსმა მიტომ მიუარა, რომ ფოტის ფურ-
გონში ადგილი დაჭერილი იყო სხვა მგზავრისგან. მარ-
ისის უფროსმა, არ ვიცი რა მიზეზით, ცოტა ბრუდე
თვლით შემომხედა.....

გზაზე სომ ვერ დაჭრებოდი—ჩემი იარა ჩემი ხე-
ლითვე უნდა შემეხვია. უბოლო თავის ჭ. შს თვითონვე
მოიჭრისო,“ ნათქვამია, მაშინვე შეუდეგი ცხენის ქირაო-
ბას. ჩემ ბედზე ძალიან სინიღისიანა გაცი შეხვდა. ქარ-
თვლი იყო, რომლისაგან ვიქიჩავე ორა ცხენი—ძალიან
იაფად ვა. ერთზე აკვიდეთ ბარგი, მეორეზე მედავბან-
დი ორმოცის თხის პატრონ ქურთისავით და გავემზავ-
რეთ. მზემ ანლად ამოჭყო გაშელებილი თავი აბულის მთის
თოვლიან კეფიდან, როცა ჩვენ შირველად ჯოზა მშვიდობის
მოგვცეს,“ ვუთხარით მე და ჩემს ლეკანემ (ჩემს მოქარავს
ლეკანე ერქვა) ერთმანეთს და წავიდით. დასავლეთ-
თისკენ ცოტა მოსარიდი ღრუბლები ცურავდნენ ცაზედ.
წინადლით მოსულის წვიმისგან გზა ტალსიანი იყო—
მაშინვე წარმოვიდგინე, რომ ბევრი წვალება უნდა გამო-
ვიარო, მეთქი. მაგრამ მაინც კიდევ საფსურის გაცნა-
ბული მზის იმედი მქონდა—ის გააშროს გზას, თუ
ქვიფე იქნა, მეთქი.

ახალქალაქს გაემოხდით. წინ გაგვეშალა ვახიანის მინდორი. ეს მინდორი მორთულია ამწვანებულას ყანებით, ჭალა-მინდორებით და ერთგვარის ყვითელის ფერის ყვავილით; ვახიანის მინდორის გარშემო ატყეა-აღმოსავლეთით თრიალეთის მთების სერები, დასავლეთით ლივანის, დასამხრეთით ალაბის მთები. აქ რომ ტორელა ან იუას სრული სიხუბე იქნება, მეტე ასეთი, რომ შორით ბალახის შრიალსაც კი გაიგონებს კაცი. ტორელები ისე ატყეველებენ ამ მინდორს და იმისთანა ხანგრძლივი უღვივილი გააქვთ, რომ უკველ კაცს იამება. ამ მინდორის ბუბუბულიც ესენი ყოფილან. მიწა აქ შავი და ძალიანსაყოფიერია, იმიტომ ძლიანი მოსავალი იცის ხოლმე. აქ მოდის: პური, დიკა, ქერი და კარგი სელი. ვახიანთან რომ მიველით, საუზმის დრო იყო. ვახიანი კარგა მოსდელი სოფელია, ჭსტსოვრობენ იქ აზრუმიდგან გადმოსასლებულნი სომხები, იქნება ერთი-ოთხმეტამდე გომლი, თვითონ სოფელი ფერდობასკა აშენებული. ხალხი მდიდარი ჭყვს, რადგან ის სულით და გულით მინდობილი არის მიწის მუშაობას. ახლად რომ გადმოსასლებულან ძლიან დარბაზთ ყოფილან, მაგრამ ახლან იმ ნაირად ჭსტსოვრობენ, რომ უკეთესი არ შეიძლება. ჩემმა ცხენის პატრონმა მთხვარე ცხენების დასვენება და მისთვის მიწის ცივი წყაროს თავი პატარა მთის ძირში. ცხენი ვსთქვი და მომგონდა. ცილი რა უბედურებას შევეყვარე? თურმე იმიტომ მაქირავა ცხენები ისე იეფათ, რომ ორივე ცხენები ბრძეები იყვნენ. ერთი ორივე თვალთ, მეორე — ერთით. ეს მამინ შეგნიშნე, რაც ვნახე, რომ ჩემი ცხენი სულ ერთ გვერდზე მიდის და ერთხელაც კინადამ აჩნში გადამაგდო; მეორე ცხენს კი პატრონი არ ჭსტლილავობდა და დაჭყვდა ბრძე მოსანივით.

— ეს ცხენი ასე რად შვრება? ჩვეთხე.

— ბრძეა, ჯანუმი და იმიტომ.

— თუ ბრძე იყო, რად მაქირავი, შეტყვით გუთხარი, რადგან ძლიან მეჯავრა.

— ფაქტი ნუ გაქვს, ჩიტვიით წაგიყვან, მიპასუხა იმან.

ცხენები გაუშვით ბალახზე და ჩვენც დავსხედით მწვანე მინდორზე. ჩემმა ლევანემ შემიშნა, რომ გაჯავრებული ვარ და მიხეზივ იცოდა, იმიტომ ცდილობდა შევექვტი როგორმე და ლაპარაკი დამეწყო.

— აიმ სერს უყურებთ, პატრონო? მკითხა მან და თითით მაჩვენა პატარა გორაკი, რომლის გარშემო ალატ კედლების ნაშთი ეტყობოდა.

— ვსედამ.

— ერთხელ მონადირეები გამოევიდნენ მელას და შეშინებული მელა თურმე შეკვრა სოროში. მონადირეებს სორო შეჭსთსარეს იმის გამოსაყვანათ და იმ თხრილში იზოკეს დიდი-ვებერთელა ქვევრი. ეტყობა, რომ აქ რადესმე კენახები ყოფილან.

ლევანე მართალი იყო. ჯავახეთში ბეგრს ნახეთ ხეებში და მინდორ-გორაკებზე კენახების ნაშთებს, რომელიც ამტკიცებს, რომ აქაურებაში ყურძნის კენახები ყოფილან.

საცა ჩვენ ჩამოვხტით იყო მშვენიერი მინდორი და ცივი წყარო. კარგად რომ დავისვენეთ, გავემეჯავრეთ. ჩვენს ორს ცხენს, რომელთაც მარტო ერთი თვალი ჭქანდათ, უძნელდებოდათ სიარული უწინამძღვროთ, რადგან იქილამ იყო ბოდა და დამართი და იქ თავდებოდა ვაგე-მინდორი. ჯავახეთსა აქვს თითქმის ყველგან ერთი და იგივე ბუნება. ტიტყვას მინდორები, მთა-გორაკები, ჭალები უსუნო ყვავილებით, თეთრის ხავსით მოსილი მაგარის ქვის კლდეები და ცივი მთის წყაროები შეადგენენ აქაურს ბუნების სამკაულს. გზა უფრო და უფრო ატალახებული იყო. ცხენებს ფუტები მალამლე უსწლტებოდათ. ერთ-ორ ვერ ჩემს ცალ თვალამ წაიბოროტია კიდევაც, მაგრამ მგზავრობის აღმდებრთმა — შევესმა დამიფარა — გადავჩნი. ბოლოს კი აივსო სწვევი: ცალთვალამ დაისვენა ერთ მშვენიერაჩნში, რომელშიც წყლის მაგიურად ტლახას ლილილი გაჭქანდა. ბეგრი ვიწველვე ბედი... როგორც იყო, ჯერ მე ამოკული და შემდეგ გამოკათრეთ ცალთვალა ცხენი. ავიარეთ ერთი აღმართი კიდევ, გადუხვიეთ სამხრეთისაკენ და ჩვენ დასწვდით დავადექით მშრალს გზას. სოფელ ცუჯდასთან შეგვკვდნენ ფურგანები. ისინი მოდიოდნენ არტაჭანილამ. ვკითხე გზის ვითარება. მითხრეს, რომ გზა იქით კარგი და მშრალიაო. სწორედ მოგასხენათ, ეს ძლიან მიამა. ცუჯდა დიდი სოფელია. მცხოვრებლები სომხები არიან.

შუადღემ გადაიარა. ჩვენც მივედით ს. კარწისს; ეს ყველასე დიდი სოფელია ახალქალაქის მარცხენა მხრისკენ. მცხოვრებლების რიცხვი იქნება ორას კომლადმდისინ, ისინიც

სომხები აჩიან. შიგ სოფელში ავიარეთ. წითელ ოქმ-
ტამლიანი სომხის ქალები მზეთ-უნახავებსავით გვემალე-
ბოდნენ, მაგრამ თვითან გი ჩვენი ნახვა ძალიან უნდო-
დათ. ცდილობდნენ როგორც კარების ჟურჭურტნიდამ
გამოეხედნათ და ჩვენ დაგვიხსენით. ჩვენც რამდენიც შეგ-
ველთ ვცდილობდით, რომ იმათი მზეთ-უნახავის სასუ-
ბის ნახვა გვდინებოდა. დედობრივს სქესს აქ ძალიან
მშვენიერი შესვლელობა აქვს. კაცები ძალზე უმ-
ნობები აჩიან. ვინც ქართლ-იმერეთში და სხვა საქართვე-
ლს ნაწილებში ყოფილა, იმას ეს ხალხი ჯოჯოკებათ ეხ-
ველება—სულ მდაბალი და განზე გასულას ტანისანი
აჩიან. როგორც ჯავსეთის ბუნება ერთნაირია, ისეც
ხალხი ერთის ჟურისაა. გვერებსა ერთ კალაპოტიდამ
აჩიან გამოსულია. კარწასს, რომ მკვთოდით წინ გაგ-
ვეძალა ხოზაშინის ტბა. იმ ტბის კილიდამ იწეობა ჩვე-
ნი ახალი შექნილი მიწები. ხოზაშინის ტბა უსარგებ-
ლო ტბაა. კარგა მოსდილია, მაგრამ ანც ერთ-მხრით
სარგებლის მოტანა არ შეუძლია, ანც სასმელად ვარგა და
ანც თევზი იცის. წყალი მწარე-ძლავად სცემს—ზღვის
წყლის გემო აქვს. შიგ აჩიან უშველებელი გუნძულები
და საკმაოდ ღრმაც არის. ჩვენი გზა ამ ტბის კიდე
მისდევდა სვევითა. ცხენების ზატრონმა ამ ტბაზე ერთი
გულის მოსაკლავი ამბავი მიამბო, რომელსაც მოგასხუ-
ნებთ.

— იმ სოფელს ქუდავთ, ბატონო ჩინოსანი ქუჩიან,
მითხრა ლევანემ და განაგრძო: ერთსულ ლეკები დაეც-
ნენ იმ სოფელს, ეს შავა ჩემმა მიამბო, გაოხრეს, ხალ-
ხი საქონელივით წასსეს და დამწყვდეთს იმ კლდის ძირს.
ასეღვანდები გამოაჩიეს მოხუცებულებიან. უნდო-
დათ ასეღვანდები წაესათ ტყვეთ, მოხუცებულები დაე-
ტოებინათ. იმ დროს სასწრაფოდ გამოჩნდნენ სამი ასე-
ღვანდა ვაჟი და სამი ქალი. ხელი-ხელთ მისცეს და ტბა-
ში ჩაგვიდნენ. საუკუნოდ წყლის ძირში ყოფნა იჩიეს
თავინთ საფარულ დანიშნულებთან, კიდრე ლეკებთან
დროებით ტყვეობა. ლეკები ბევრს ეტადნენ, მაგრამ ვე-
ღარ გამოიფარეს ცოცხლები. დანარჩენები გი წაიფარე-
სო. ცხონებულნი შავა ჩემი ამბობდა: მთელი ჯავსეთი
ლეკობასაგან არის გაოხრებული. ლევანემ გაათავა ბა-
სი. მთელი სამი საათი ვიარეთ ტბის შიგნით. გზა
ტბას არ შორდებოდა. ტბას რომ ავცილდით, წინ გაგვე-
ძალა მშვენიერი ტალა და მივაღქვით ერთ აღმართს. აღ-

მართის ძირში ამოხსნებულებდა მოკამკამე წყარო. იქ ჩამო-
ხდით, დავისვენეთ და გავკრილდით ცივის წყლით და
ავუღქვით აღმართს. აღმართი მშვიდობით ავიარეთ. აქედ-
გან იწეობა ზატარა ვაკე; შორს ახაფი სხანს, რადგან
თვალსასხედი (გარიზონტი) ზატარაა. ცოტა კიდევ ვარეთ
და მივედით ზეზუნას დაღმართთან. ეს დაღმართი ძა-
ლიან ქვიანია, მაგრამ კარგათ ჩაგვატარეს ჩვენმა ბრძენმა.
დღეს ვველა შემთხვევაში ეტეობოდა, რომ ზევესი კას
თვალთ გვიყურებდა. წინ შეგვხდა კარა-ჩინო მდინარე.
ამ წყალზე ხიდი არ ედო, მაგივრად ბოგირი ცაწყანებ
და. ამასე გასვლა სცდურთ იყო. ამიტომ იმულებულნი
გავხდით ბარგი ჩამოგვეხდა და ზურვით გაგვეხდა
მეორე მხარეზე. მეტი ჩარა არ იყო. ძალიან გი გავი-
ვლიდით ჩვენი ბარბაცა ცხენით ა! ისეთაც მოექცით.
ჟურ გავხილეთ ბარგი და მერე გავიყვანეთ ცხენები. ამ
წყალსა კარა-ჩინო ქუჩიან, მაგრამ ადგილის მცხოვრებლები
უძინიან—ჯალდრის წყალს, რადგან იწეობა ჯალდრის
ტბიდან და ჩადის ღრმა ხეში, უერთდება მტკვარს. ცო-
ტა რომ მდლა ავიარეთ, გამოჩნდა ხეში ლამაზი ციხე
მაგარ კლდეზე. ციხის გარდა კლდეზე სხანდა საცრე-
ვით მალალები და საფარი ადგილები, როგორც მიამბო
ჩემმა მოქირავებ. ამ წყლის ხეში და მტკვრის შიგნით
ბევრი ყოფილა მაგისტანა ციხე ეკლესიები, და საფარ-
მალალების ნაშთი.

დაღამებისას მივედით ხ. რაბათში. მიველით თუ
არა, დავიბარეთ ახსანაღელი—მამასხლისი, რომელიც მა-
ლე მოვიდა და მიგვიყვანა ერთ იქაურ მცხოვრებელთან
ყონდათ—ღამე სადგომათ. სახლის ზატრონმა დიდის
სიამოვნებით მიგვილო ჩვენ. ჩვენს მეფინადეს კარზე ის-
დნენ ბევრი ქალები. ჩვენ დავინახეს თუ არა, ჯოჯოკე-
ბით შეიმალნენ, საცა გი მოასწრეს. მე ვკითხე: რათ
იმალებიან მეტქი, განა ჩვენ გაცის მკვლელები ანუ მკა-
მელები ვართ?

— არა, ალაჯან, მართალია, გაცის მკვლელები არა
ხართ, მაგრამ ჩვენი ადამი ისეა, რომ თუ გაცი ისლან-
მი (მაჭმადის საწმენოებისა) არ არის, არ უნდა დაეჩინონ,
თორემ ნამაჭრამი გახდებიან, მიზასუხა თარაქაქელ კილო-
ზე ასლან ბეგმა—სახლის ზატრონმა.

შეგვიყვანეს ახორის რაბათში. შევიარეთ გრძელი და
ბნელი ბაგი და მიველით რაბათში. აქაურებმა იცინ ახორ
რდა. ის არის იმისთანა სადგომი, გავყოფილა ბოსლი-

საგან დაჩაბით. ჭავჭავთაძის სულ ამხარის სადგომი იცინ. (აქ და ჭავჭავთაძის შენობა ქვის და ტალახისა იცინ) ადამიანები და საქანელი ერთს ჭკეში სულს იტრიალებენ—დგანან ერთ ოთახში. მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ადამიანების სადგომი სადრები—ტასტები ქიხნაღიებით არის სუფთად მორთული, პირუტყუებს ვიკვრ მიართუეს ეს ბედნიერება.

ახორდაც თავის დაგვარ მატრანების გემოსებ გაკეთებული : გარშემო კედლებთან გაკეთებულია სადრები—ტასტები, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ სადრები უძნავი, მალე და უფრო ვიწროა, ტასტსე; იმ სადრიდამ მოუფლებული იწერება სხვა სადრი უფრო დახალი და განიერი პირუტყუ. ამოხის სადრის შუა არლივით ადგილია მისამსახურის სასიარულოდ. მირის სადრები მოფენილია ქიხნაღიებით და გქელის ბალიშებით, რომელიც წარმოადგენს ჩვენებურს ღვინის ტიკსა. იმ არლის თავსე მხარულად და რაღაც საიდუმლოდ გადმოჭყურებს ბუნარი. ჭერი სწორე არ არის როგორც ქართლში და სხვა ადგილებში იცინ. ჭერ დადებულია ოთხი ხე, ისე რომ ერთი ხე შეორწყვა. ერთის ხიდიდან შეორწყვდ გადაღებულია მოკლე ფიცხები—ხანდისხან შელებილი წითლად, ფიცრების ზევიდამ მიწას და იმით თავდებახანი ანუ კრდა. სინათლისათვის არის გაკეთებული მატრან სასიხათლე. ისიც შუასე ვი არა—თავში.

რახათი მატრან, მაგრამ მდიდარი სოფელია; ძვეს მთის ფერდობაზე. მთელს სოფელს შეადგენს ერთი ხათესაობა—სამი ბიძაშვილები. ცოტა მუსიიფის შემდეგ შემოვიდა ასლანას მამა, მოხუცებული ოთხმც-და-ათის წლის კაცი, მალლის ტანისა და მარდის ქცევისა. აღმოჩნდა, რომ მოხუცებულმა იცოდა ქართული კარგა. თურმე ის უფთიდა ასლანისის საათაბეგოდამ გადასახლებული ბორხალოში, შემდეგ ადგილის გაწრობის გამო გადმოსახლებულს აქედ. უფიინათ მძებთან ერთად მთელი სოფელი და ცხოვრობენ მდიდრათ და ბედნიერად. რომ ბიგო მე ქართული ვიცოდი, ძალიან გაეხარდა და მთელი სამი საათი არ შეუწყვეტია ღამანავი, მაგრამ მანც ცდალხდა უკვლავი ქართულად ეთქვა. თათრულს მამა ახალციხურს კილოზე ღამანავობს, შვილები ვი თარაქამულს. ასლანამ სხთლით დამატრან ჩანის შემდეგ ბოსკელი და ფარკი—ოცნიე რეფლამდის გატენილი იყო. ასლანას ჭყვდა თარაქამული მროხს, სამი ზაქი კაშხი,

შვიდი უღელი ხარ-კამბეკება და სუთასი თავი თხა-ცხვარი. ჩვენშიაც ბეგრის ამისთანები, არა?

აქურდებს ხენა-თესვა ძალიან ცოტა იცინ, რადგან ადგილი მთიანია—სამოკარი ბეგრის. რამეთიც შეუძლიანთ საქანელს ინახვენ—პურს, ქეცს იმდენსა სთესენ, რომ მარტო თვითონ საჭმელად ეყოთ.—

ცისკარმა ახლად ამოჭყო თავი, როცა ჩვენ გამოვედით რახათიდაში. დამე უმთვარე იყო. ცა მოწყმენილი უთვალავის ვარსკვლავებით მხიარულად გადმოჭყურებდა. იყო დუმილი. ქროდა საამო ნელი ნიკა. ხანდისხან ისმოდა მეცხვარეების სტკენა და იმათი ერთგული ძაღლების ყეფა. ბუნებას ამ გვარ შემთხვევაში სულ სხვა ნაირი ზედ მოქმედება აქვს ადამიანზე. კაცი მაშინ როგორი დაზღინიცი იყოს უნდა და გული ვარძიისა ჭქანდეს სასე, მანც გულს მოეშება და როგორღაც ავიწვდება ყვლავიერი. იმავე დროს ფიქრები დაეხვევა და გაიტაცებს ხალმე. იმისი აზრი სასეა შესაძლებელისა და შეუძლებელის სატყუა-მასუნით, მაგრამ უფრო-და-უფრო ბუნების სიტურთეზე და იმის გაუგებელ აგებულებაზე ჭფიქრობს. კაცი გრძნობს, რომ რაღაც საიდუმლო კავშირის იმის და ბუნების შორის, მაგრამ რა ჭქმნას იმან, ვინც არ იცის და ვერ წარმოადგენს რაში მდგომარეობს ეს ვაქშირი!... და თუ არც ის იცის თუ რითა შეიძლება მაგისი ცოდნა, მაშინ ცნებას და შოეოთა ვერძვიან ერთმანეთსა....

— აი ვინაცვალე შესს მატრანს ამხსველი! წამომისა ღამით ადრე ადგომისაგან სმა ვაბოყიასებულმა ლეგანემ.

— რომელსა, ლეგანე?

— ა იმ ცისკარსა, ბატონო.

— მევე ვისია ის ვარსკვლავი, რომ ეგრე გულასხად ენაცვალე?

— განა არ იცით, ბატონო, რად მეკითხებით? კვტასლავს უკვლავ-წმიდისა, ვინაცვალე იმის მადლსა. უკვლავ კაცს სომ თავისი ვარსკვლავი აქვს. როცა კაცი მოკვდება, მაშინ ვარსკვლავიც ჩამოვარდება და გაქრება.

— მევე შეს იცნობ, რომელია შენი ვარსკვლავი, ლეგანე?

— რა ვიცი, შენი ჭირიბე, მაგრამ მე იმთონი ვიცი, რომ აგერ იმ ბნელ ვარსკვლავებში უნდა იყოს ერთგული.

— შენ რა იცა რომ შენი ვარსკვლავი ბნელად
სხუდება?

— იმით ვიცი, ბატონო, რომ გლეხისა, როგორც
ბედი მწარეა, ისეც ვარსკვლავი ბნელი უნდა იყოს. რაში
აჩნის ვარგის ბედისა, რომ იმაში იყოს!....

— რითი ხარ უბედური მეტე?

— ვეკლავებოთ შენი ჭირბიე. ერთი ესღა გვაქვდა,
ბებო ესეც გვედიხსა.

— რა გედიხსათ?

— აი ეს, სალდათობა, შენი ჭირბიე! ახა ვარგი
ამბავია რაც ეს ამბავი გაიგოს: ქალები დღე-ღამე სტი-
ჩიან და შაწაწა ბიჭები შიშით ზურსაც არა სჭამენ.

— ნუ გეშინიათ, დეურთია მოწვალე! ვანუგეშე და-
დონებულე ლეგანე, მაგრამ, საუბედროდ, ვერ ვინი ვი
ნუგეში; იმ დროს რაღაც ნადგობი დამაწვა გუფზე და
რაღაც გრძიული ძალა ნებას არ მძღვედა თავისუფლად
სიტყვების წარმოთქმისას. მე ესეცა ვსწუვლი იმ ძა-
ლას, ქოქით ვიღებ, მაგრამ ჩემი წყველა—წყველად
ჩემბა.....

ინაუჭრავა, ჩვენც მიველით სოფ. ბაგრატიანთთან,
ბაგრატანთთან არის პატარა სოფელი ნაშენი მთის ძირში,
მშენიერის ჭალა-მინდვრით შემოვლი. მტკვარი ახლდა იმ
სოფელთან. აქვს პატარა ტბა, რომელს გარშემო სულ
ჭაღაა. მცხოვრებლები თათრები არიან (ყოფილი ქარ-
თველები). ბევრმა დამა მოსტყუებულბა იცინა ქართული.
კარწასეგან დაწვებული, როგორც მოგახსენეთ. აქური
გლეხები ძალიან შევიწროებულნი არ არიან; უფრო მისდევენ
პირუტყვების მოშენებას. ადგილი იმ ნაირია, რომეს სე-
დობა აძლევს ვარგს საჩებებელს და მოსავალს, ბატონე-
ბიც არ აწურებენ, საქონლით უფრო მდიდრად არიან აქა-
ური გლეხები.

ბაგრატანთნიდამ დაწვებული სოფელს ოღჩაჩამდე
ვარგა მანძილზე მთა-მინდვრები მოფენილია ახლად ამო-
სეთქილ ტყეებითა, რადგანაც ძველი გაუხსრებათ. ეს ტყე
ძინც ისე არ არის გაფუჭებული, რომ მთავრობამ უფრად-
ღება მიაქციოს სუთის წლის შემდეგ, ისეც მშენიერი
ტყე განდება. ბაგრატანთნიდამ, სცა ეს ხეობა იწყება,
ძალდა სერქედ დგას ძველის ეკვლისის ნანგრევი და იმ
ადგილს ჩავგოსტანს ეძახიან ადგილის მცხოვრებნი. ისე
გაუხსრებათ ეს ეკვლისია, რომ ვარგს ვერ გაუგია, რა
გემბზე უფალა ნაშენი. ამ გახსრებულს ტყეს რომ

მოკვდილით, ჩავიარეთ ერთი დაღმართი და მიველით სოფ.
ოღჩაჩას. სოფ. ოღჩაჩა არტაჭანიდამ იქმნება რვა ვარსზე,
მდეობაობა, ჭავა და წულები ვარგი აქვს. წინ ჩამოუდის
პატარა მდინარე ვადმანათ სავსე. არის სოფლის ვარეთ
ეკვლისის გახსრებულევი ნანგრევი. იმ მდინარის პირ-
ზე—აღდეში მდარები და საფარები სხანს. კვლის თავ-
ზე ეტეობა გომების ნაშთი. წულის პირას ცოტა ხანს
დავიპუნეთ. რამთონივე აღმართ-დაღმართი გავიარეთ და
ვსტუმრეთ არტაჭანს. სანამ მივიდოდეს მცხვარი
მადლა სერადამ მოხანას: რამაზან-თაბი, გვლავრდის
და გველაშენის სიმარგეები, რომლებიც ახლა სრულდობით
გაუქმებულე და თავმინებებულნი არიან. ვარცა რომ უფურებს
მაგ სიმარგეებს, უკვირს, თუ როგორ და რა სასწაულით
აიღეს არტაჭანი, მაგრამ როცა ვარცა მოიგონებს, რომ
ჩვენის ჯარის ერთგულბა და თავგანწირულბა უსაზღვროა;
რომ ამ ჩვენ წუთის სოფელში ზოგიერთ შემოსევის
ვარდა, შეუძლებელი არაიქნია, მაშინ ვი მძვიდღება
ვარცა.....

მეტადვე რამაზან-თაბი, იმისთანა მადლობზე დგას
და იმისთანა სიმარგე ჭქონისა, რომ ვარცა უწინ-მახინის ვი
არა, ინდოეთის ქუდიც, რომ სურებოდა, მაშინაც მანც
გაუძნედადებოდაომის დროს იქ ცოცხლივ ასვლა....

მზის ჩასვლისას მიველით არტაჭანში—ჩვენს მცხვარ-
ობასაც ბოლო მივეც. მე გამესარდა, რომ მოვასკე-
ნებდი სანგრძლივის სიარულისგან დაღაღული, შენ ვი,
ძვითხველო, ვიცი ის ვარცანდა, რომ მოჩხები ამ უმხარ-
ულელა ვითხვას.

ს. ბაერელი.

20 იანვს. ქ. არტაჭანი.

უ რ ვ მ უ ნ ო დ ი ე ბ ო

ერთი ხანა კარლისტების აჯანყებისა.

(შუბლეი *)

II.

სენიორა ფიეროსს, როგორც შემოთა ვსთქვით,
ვარგი შეძლება ჭქონდა, უფრად მიღება თავის სახლმა-
სან-ამარ-დე-ლოს-დე-ბანოს საუკეთესო საზოგადოებისა;
და საუკეთესო საზოგადოებასაც უფრად ამის სახლი
იმისთვის, რომ ეს იხანის ჩვეულებისა მებრ თავის

*) «ივერია» № 25. 1878 წ.

სასტურისკოში გაცემს ნებას ამდგომად თამბაქოს წვევისს, და ჩრდილოეთისა მეზრ ეს იმათ მასხინძობდა ჩაით, ყავით და სხვ. მომატებული ახსნა, რომ ამ ქალაქის სა-უყოთესო საზოგადოება შესდგებოდა მღვდლებისა — ვაჭრებისა, მუნიციპალიტეტის წევრთაგან და სხვა ამგვართა შერთაგან, — საჭირო აჩ არის.

ერთის საათის შემდეგ აღვიხინასთან ღაზაჩავისა, დონ დიეგო გერდა შემოვიდა სინიორსა ფიეროს სა-სტურისკოში და აქ დახვდნენ: პატრიარქული სინიორსი პონგო, ქალაქის უფროსი, სინიორები ონოგრას და პოლოგრას, ქალაქის საბჭოს წევრნი თავისის მუუდლეუ-ბითურთ. აქ იყო ეგრეთვე წარჩინებული სამღვდლოე-ბაც, რომელთა შორის ერივნენ ეპისკოპოსი და პატრი მალაღასიაცა. ამათში აჩ ერთი აჩ ერთი აფიციერი. დონ დიეგოს შემოსვლასე თითქო ყველას გააცვივა; იმან ვი-თამ ეს ვერ შენიშნა და დიდის პატრიარქულით დაუკრა თავი სახლის პატრონს, მერე აღვიხინას, სხვა ქალებს და ეპისკოპოსსაც კი, რომელმაც დიეგოს დიდის განცვიფ-რებით შემოსედა.

— მე ძნელ მოხარული ვარ, დონ დიეგო, ქსთქვა ეპისკოპოსმა ფარისეულობით, რომ თქვენი ქარხანა ისე სწარმოებს, როგორათაც თქვენ მოელოდით.

— დიას, ჩვენ ყველანი მავითი ძნელ გმყოფილნი ვართ, დაუმატა მამა მალაღასმა, რომელიც ყო-ველ შემთხვევაში მზათ იყო ეპისკოპოსის აზრი გა-ეყოვნა.

დიეგომ თავი დაუკრა სმა ამოულებივ, დაჯდა და აჩრც პაპიროსს მოუვიდა,

— ამოხებენ, რომ თქვენ აშენებთ მშენიერ შკო-ლას, ქსთქვა ეპისკოპოსმა და გამაბოლას თავისის აღის-ფერის ტურებით თამბაქოს ბოლი.

— დონ დიეგო აცოადინებს ჩვენ ქალაქს კათოლიკეს კვლევისის წინააღმდეგ საიდუმლოებს, შენიშნა მალაღასმა უკულო და ცივის დაცინებით.

— დიეგოს სუქს დაგვარწმუნოს ჩვენ, რომ ნასში-რის ბოლი უფრო სასარგებლოა ჩვენთვის, ვიდრე სუთთა ჭყარი, შენიშნა თავის მხრით ალაღამა პონგომ.

ამ დაცინვის დროს სინიორები ონოგრასი და პო-ლოგრასი იმდენს ხარხარობდნენ, რომ ცრემლები მოე-რინათ. ესენი ყოველთვის ამგვარად იქცოდნენ, როდესაც ამათი უფროსი ინებებდა ოხუნჯობას. ამათი ცოლები კი, რომელნიც იმათზე ბევრით ემწვილები იყვნენ, ემწვილი

კაცის ცოდვით იტანჯებოდნენ და ცდილობდნენ იმისა გული დაემშვიდებინათ რითიმე.

— მე მიუვარს ჩანსების ნმაურობა და ქარხანის ბოლის გმელი კვამლი, ესენი ქალაქს სიცოცხლეს უმატე-ბენ, ქსთქვა სინიორსა ონოგრასმა.

— მე კი უცხო ქვეყნის მუშების ხალხის ყურება მიუვარს, — დაუმატა სინიორსა პოლოგრასმა: — ზოგი იმათგანნი ძნელ ღამაზნი არიან.

— ძნელად შეიძლება გაცმა ყველას გული მოუგოს, დიმილით უთხრა ქალებს დიეგომ: მე გულით ვისურ-ვებდი, რომ თქვენ ყოფილიყავით ქალაქის რჩევის წევრად, ამ პატრიარქის პატრონების მაგივრათ? მაშინ უსათუოდ ისე არ გამომხელდებოდა ჩემის ქარხანის გამართვა, რო-გორათაც ესლას ამათ სელში მიძნელდება.

— ჩვენი ქალაქი კათოლიკეთა ქალაქიაო, შენიშნა ალაღამა ისეთის ამყოფით, თითქო ამან ახალი რამ ჭეშ-მარიტება აღმოახინა ბუნებითის ისტორიისა და თითქო მოელოდდა, რომ მიიღებდა მრავალ უარყოფას ამ აზრზე მეცნიერებისაგანაო.

— განა ჩვენი მამები ჩვენზე ნაკლები ქრისტიანი ყოფილან, რომ მაშინები აჩ ქსთქვით, დაუმატა მრისხა-ნის ხმით სინიორს ონოგრასმა.

— პრეტესტანტული შკოლები ვერას უშეკლან ჩვენ ჩამომავლობას, რადგანაც ისინი ჯოჯოხეთის დიქსნი არიან, დიდის აღვლებით წარმოსთქვა იმისმა ამხანაგმა.

მხიარულ დიმილში ეტუახობდა გულ-გვითილ ეპის-კოპოსს, თუ როგორ სასიამოვნო იყო ამისათვის, რომ ეკლესიას ამგვარი თავ-განწირული მფარველი ჭყვანდა. ბოლოს მამა მალაღასის დათანხმებით და სხვა პატრების ნებით იმან წარმოსთქვა:

— განტეპას სუქს, რომ ქალაქები ჩაცვივდნენ უბე-დურობაში ემწვილი გაცემის მოწყობებით, რომლებიც ახლის რამის შემოსაღებად დაგიყუბულნი არიან. მე ამის აჩ ვამბობ დონ დიეგოზე, რომელიც, მე მგონია, მეც-ნიერი კაცია, მაგრამ ეს უბედურობა დროებითია, მკვა-დრო და საწმუნოება, მტრების გულის გასახეთქათ, ისევ თავის ალაგს დაიჭერს, ამასი ჩვენ გვარწმუნებს ისტორია, თუნდა სხვაც რომ არა იყოს რა.

— დიას, დაუმატა მალაღამა, გამსდარმა პატრმა, დიდხანს გასწავს ეს უბედურობა, რომელსაც ქვეყნის სასაცილოდ ემხიან თავისუფლებას და პრეტესტანტის მოლო-ბელობას. ბოლოს და ბოლოს ცრუდით მოუვა საქმე იმ კაცს, რომელმაც თავის ქარხანა ეკლესიასე მალა დააყენა.

ყოველ ამ მართალ, თუ უმართლო განკიცხვასუ
 დიეგომ ხმა არ ამოიღო; ეს სრულად ერთდებოდა არამტ
 თუ ჩხუბს, ბასსაც კი. ამასთანავე ადელინა ხანდისხან
 ისეთის მუდარებით შექმნიდა: ვადა სოფელ რომ დიეგო
 მთამინებიდგან არ გამოსულიყო. სინიორა ფიერო, რა-
 მილსაც გულთ უყვარდა თავისი სასიძო, მაგრამ კი სა-
 ბედურად რჩებოდა პატრების სიყვარულს, და მათი ში-
 შიდ ქქონდა, ქსტდილობდა რთგორმე შეეცვალა ლაზა-
 რაკი, და ქსტქვა: მე მგონი, მთავრე ამოვიდაო. სოლო
 ეს კეთილი დედა-კაცი ვერ იყო ისე მოსკრებული, რომ
 სიტყვა ბანსად აედგო, ასე რომ ეპასკოპოსის მსწრფლმა
 შენიშნა იმ გზასუ წაიყვანა ლაზარაკი.....

დიეგო გაკრებული ჩუმად იჯდა. მაგრამ კაცობ-
 რიობის ბუნება ისე პატრიოსანია, რომ ალყადიმ პონგომ,
 სინიორებმა რთგრასიმა და პოდაგრასმა ამის სიხუმე
 სიმსდალეს მიანერეს და დაუწერს დიეგოს ისე ჯავრება, რა-
 გორათაც პატრას ბიჭები იმ ძაღლს, რომელიც არ იგბინე-
 ბა. ისინი იქამდინ მივიდნენ, რომ ცოლებიც კი პატრი-
 სანნი მუნიციპალიტებისა ღარ ქსტდენენ სკინრთთ უმა-
 წილი კაცის გამოსარჩლებას, რადგანაც თითონ იგი
 ბრძოლასუ უკან იდგა. მხოლოდ ადელინამ არ უღალატა
 დიეგოს და არ გადუღდა. გულ ამღვრეული ადელინა
 ანიშნებდა დიეგოს, რომ მთამინებიდგან არ გამოსუ-
 ლიყო. მაგრამ ადელინას სიწითლე და სშირათ მარათს
 ქვეა ამტვიცებდა, რომ დიეგო კელან ემორჩილება მის
 ბასებას. დიეგოს თვალები ციცხლათ ენთენ და ერთხელ-
 ლრჯელ მრთელ მწარის დაცინებით წამოჭკრა პატრებსა.

დიეგო მთამინებიდგან გამოვიდა და გაწკატა
 ქამდინ თავის დამკავებელი ჯაჭვი.

— გაუმარჯოს დონ-კარლოსს! წამოიყვირა გამ-
 დარმა პატრმა, რაცა ბასნი გაათავა და გამოწკვიით
 შესედა დიეგოს.

— გაუმარჯოს ისპანისს! უპასუხა დიეგომ ძაღლის
 ხმით და თვალი თვალში გაუყარა.

ამ სიტყვებზე სუეკლანი თვსზე წამოღგნენ, თითქო
 რაღაც ძაღამ უნებურათ ააყენაო. მხოლოდ ეპასკოპოსი
 დარჩა თავის ადგილას და არ წამოდგა.

— ჩვენ შორის მოღალატე და მახეზღარია! დაიუ-
 ვიარა სინიორ პონგომ, გულმოსულობით სელეის ქვეას
 მოჭკვა და სიფთსილით განსე გაუღდა საშიშარს მტრსა.

— დანს, ჩვენში მოღალატეა, რომელც ძაღრადში
 დაგვებულვებს, რომ სან-ამ-რ-დე-ლას-დეზანოს მარ-

თველნი მუსთლობენო! ვაებით წარმოქსთქვა სინიორ
 რთგრასმა.

— ეს პატრი დაიბარებს ჯარს ჩვენს ჩასჩუმებ-
 ლათ! დაიდრიალა სინიორ პოლოგრასმა და სელს ამო-
 ფანა.

ქალებმა არ იცოდნენ რა ექმნათ და ისინიც თვს-
 ზე წამოხტნენ. ადელინა მივიდა დიეგოსთან, მსარზე
 ხელი დაადო და, ესეწებოდა ნუ გაანხსლდებოო. კეთილ-
 მა ეპასკოპოსმა კი არ დაიშურა რამდენიმე სიტყვა დიე-
 გოსთვის, რომ ციცხლი უფრო მეტად წაეკიდნა.

— ვიყენეთ მთამინებით, პატრებო! თუ უფალი
 დიეგო დაგვებულვებს ჩვენ, ებ მაგითი მარტო თავის
 მოკალებას ასრულებს. ჩვენ კი უეკლანი მზათა ვართ
 მივიღოთ წალების გვირგვინი ჩვენის სარწმუნეების გუ-
 ლისათვის. მე კი ჩემათ ვამბობ, რომ მზათა ვარ მივი-
 ღო ესლავ ჩემი სატანჯელი. და სამდვილის ქრისტი-
 ნობრების სინარნარით გადაგლო ეპასკოპოსმა პაპირ-
 სის ნამწვი და სხვას დაუწერა კეთება.

— თქვენ აქ გიფარავთ თქვენი ანაფორა და ქაღუ-
 ბის ყოფნა, სიცხარით უთხრა დიეგომ პატრებს. და თუ
 გსურთ, განიმეორათ თქვენი სიტყვები ცალკე ჩემთან,
 მე შეგისრულებთ მაგ სურვილს.

— ო! დიეგო! დიეგო! ადელინა სცოდავად, რა-
 გორც თვლილო, გაუკითხებელი ესეწებოდა დიეგოს და
 რთვი ხელით მხრები დაუჭირა.

— მე გთხოვთ, დაწინარდეთ, დონ დიეგო! შიშით
 უთხრა სინიორა ფიერომ.

— დანს, დონ დიეგო, მე გირჩევთ თავი შეიმაგ-
 რათ, ქადაგების კილოთი დაუმატა ეპასკოპოსმა, რომე-
 ლიც უოკლთვის მზათ იყო მოჩიგება და სიმშვიდე ჩ-
 მოკდლო: ჩვენ, პატრები მოგიტოვებთ, ოღონდ ქალაქის
 პირველს მოთავეს მაინც ნუ შეაწუხებთ.

— ჭო, დონ დიეგო, დაგვარწმუნეთ, რომ თქვენ
 სამოქალაქო მთავრობას მაინცა ქსტრემთ პატრებს, თუ ე-
 კლესიისა ღარა გწამთ რა! კვერი დაუგრა, მამა ძაღ-
 ლასმა, ეპასკოპოსის, ვითომ, მშვიდობის მსურველობასა.

დონ დიეგოს, გაჩუმება უჯობდა, მაგრამ სისხლი
 უდღუდა, სული უღლი მოეჯინა, და ამისათვის მოუთ-
 მენლათ განთავისუფლდა ადელინას ხელთაგან, მივიდა
 სტოლთან, საცა შიშით ჩამოეცდნენ მუნიციპალიტეტის
 წკრნი და იქ წარმოსთქვა ცაცხარებულის მსნეობითა: მე
 არა მახსოვს რა, რომ დანაშაული მქონდეს რამე ვის-

თანმე, აქ მყოფთან, და ამისათვის სხვა ხაზად გერ ამის-
 სნის თქვინი გასაღრბი ქრევა, ჩემი თქვენგან ლანძღვა და
 ზად სხენება, თუ არ იმითი რომ თქვენ ან არ მოგწონთ
 ჩემი აზრები და ან სულ სხვა მნიშვნელობას აძლევთ. გი-
 საც ჩემი ძველი სიძულვილი აქვს, მე იმითთვის სთქმე-
 ლი არა მაქვს რა, და იმათ გი ვინც მე არ მიტოვებენ,
 მე ვატყვი, რომ თავის დღეში არა მქონია არც ერთი
 ზისრი, რომელსაც პატრიოტული განძახება ანა ჰქონია.
 მე ვარ კათოლიკე და ლაბურალი, მაგრამ ყველასევე უწი-
 ნარეს მე ისპანიელი ვარ,—და ძლიერ ვარგათაც ვიცი, თუ
 რა დღეები გამოიანა ჩემმა სამშობლომ. ამისათვის მე
 იმ ვარც, რომელიც მონღოლებს ძველის დროების დაბ-
 რუნებას ისპანიაში, ისპანიის ნამდვილ მტრათა ვხადი.
 მე თქვენას ვაბედულის ღაზანკვიდგან ცხადად ვხადავ, რომ
 კიდევ მზადდება კარლისტების არეულობა, და გარწმუნებთ,
 ეგ მე სრულიად არ მაწუხებს. სასარგებლოა, ერთი და
 უგანასხელი შეტაკება კიდევ მოხდეს ძველსა და ახლებს
 შუა, ესე იგი იმათ შუა, ვისაც სურს, რომ ისპანიას
 მოუბრუნოს ინკვიზიცია და ჩვენ შუა, რომლებსაც ვკურს,
 რომ ჩქარა დაგინახოთ ჩვენი სამშობლო თავისუფლად
 და აყვავებულად; რომ ჩვენმა ქვეყანამ დაიჭიროს ღირ-
 სეულად თავისი ალაგი სხვა განათლებულ სასულიეროებთ
 შორის. ვაი ჩვენ, თუ თქვენ ვანიმარჯვებთ! მაგრამ რა
 ვაი? მე დარწმუნებული ვარ, რომ ჩვენ დაგამარცხებთ.
 თქვენ ხართ მათაგენი წარსულისა, და ნათლად ხედავთ
 თქვენის მოქმედების შედეგსა. უოკალი ქვეყანა, დაწვეუ-
 ლი ისპანიიდგან, რომელნიც გი ხელთ მძღვანელობდნენ
 თქვენის მოძღვრებითა და დედა-აზრითა, შეუყენებლიკა
 და სწრაფად მიდის დამხობის გზასედა. რაც გი ჩვენ შეგ-
 ვებება, ჩვენთვის სულერთია ამედეი ზის ხელმწიფის ტან-
 ტზე თუ სხვა, ჩვენ ამედეის პატრი-ვტემთ, მსოფლოდ იმი-
 ტომ, რომ იგი საღისისაგან ამოწმეულია. და ვინც გი იმას
 აუფანელებს, გარლისტები, მონპანსიენელები თუ ალფონ-
 სისტები, ჩვენ ყველას ვხადთ ავსანკებათ და საზოგადოე-
 ბის მშვიდობიანობის დამტყვევებლად. თუ იგიოსამთ ვი-
 სედა ვამბობ «ჩვენ», მე ვატყვით, რომ ვამბობ სუყველას
 ისპანიელსედა, რომელიც გი თქვენს წინააღმდეგ გამოვა
 საბრძოლველად იმ დროს, როდესაც თქვენი უღვთო არე-
 ულობა დაიწყება. თქვენ მსრავ იქნებიან ერთი ისინი,
 რომელნიც თქვენის ძველის მარტველობით არიან დაბრძა-

ვებულნი და — მოძვენიო ნება დაუმატო წმინდის ქრისტია-
 ნის გულათ, — და მეორე ის მოძღვრები, რომელნიც
 ხალხს ერთმანეთს უსეკენ და უგანობასს ჰსწიდათ და
 რომელნიც ღირსნი არ არიან რომ ქრისტეს ეკლესიას
 მსახურებდნენ. ყველა თქვენგანსი, რომელნიც გი წინას-
 წარმეტყველების სწავლას ამცირებს იმ მოძღვრებად,
 რომ ჰქადაგობთ არეულობა მოახდინონ იტალიაში, ირ-
 ლანდიაში, სამხრეთის ამერიკის რესპუბლიკებში და ან
 აქ ისპანიაში, არ არიან ღირსნი პატრიის ტემისა არც
 ერთის პატრიოსანის ვაცხადან.

ამ პატრია ბასმა არავითარი ზედ-მოქმედება არ
 იქონია აქ მყოფებზე. სინიორები პონტო, მონტრასი და
 პოლოგრასი ძირულ ნათლად იყენენ თავიანთ თავის უიჭო-
 ბესობასზე და ამის გულისათვის დიეგოს სიტყვები სი-
 სულელეთ მიიღეს. ეპისკოპოსი და პატრები, ამად-
 მოწმუნებით დაბრძმებულნი, დარწმუნებულნი იყენენ
 თავიანთ უმანკობასზე და ამისათვის მრისხანებით შე-
 ხედეს დიეგოს ამ ვკარის გიყურს და უწმინდურს ღაზ-
 რავსა. მარტო ქალებმა შეისმინეს დიეგოს ჰუმანიტე
 სიტყვები და გულს მოხვდათ ვადეც. ცოლები მონტრასისა
 და პოლოგრასისა შიშით პირჯვარს იწერდნენ, სი-
 ნიორა ფიურო განვლით აქეთ-იქით იყურებოდა და ადე-
 ლინა ცხარის ცრემლებით სტიროდა.

დიეგომ დაინახა საჭიროდ ამ არეულობიდან გაც-
 ლა, გამოეშვიდობა სახლის პატრონს, იმის ქალს და
 სხვა ქალებს. კარებში შესდგა და ცივით მიმართა სინიორ
 პონტოს:

— მე თქვენ ათს წამს მოგიცდით ქუჩაში, სინიორ
 ალკადო, თუ გსურთ, შეგიძლიანთ თან გამოეყვით.

— ამისთანა უმწვილი და ასეთი ურწმუნო, წარ-
 მოჭსთქვა ეპისკოპოსმა ვაოცებით, როდესაც დიეგომ კარი
 გაიხურა.—სამრწუნოა ის აზრი, პატრონო, მოუბრუნდა
 სინიორა ფიურას: რომ ეს დარწმუნედი უმწვილი კინაღამ
 არ გახდა წვეჭი თქვენის კეთილ-მორწმუნე ოჯახისა!

სინიორა ფიურამ არა უხასუსა რა, თითქო გაჭკვდაო.
 ადელინა გი ხმა მადღმა დროალებდა— რაც შეეკება სი-
 ნიორ ალკადას, ეს ორის საათის განმავლობაშიაც არ გა-
 მოსულა ფიუროს სახლიდგან, და ბოლოს როდესაც გა-
 შედა ქუჩაში გასვლა, შიშით სულ აქეთ-იქით იყურებოდა.

გაბაშვილი.

(შედეგი იქმნება.)